SOSYAL BİLİMLERDE ÇOK YÖNLÜ ARAYIŞLAR

Editör
Doç. Dr. Yasemin ULUTÜRK SAKARYA

Ankara 2023

SOSYAL BİLİMLERDE ÇOK YÖNLÜ ARAYIŞLAR

Editör
Doç. Dr. Yasemin ULUTÜRK SAKARYA

ISBN: 978-625-6591-49-3
Basım Tarihi: Aralık, Ankara, 2023

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Belgegeçer: (0312) 232 14 99

© Copyright 2024

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109

Bu baskının bütün hakları yazarlarına ve yayıncısına aittir. Yazarların yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... 5

AN EXAMINATION OF THE ARCHITECTURAL DIMENSION IN HIGHLAND CULTURE -KAÇKAR MOUNTAINS (ON THE ALTIPARMAK SUMMIT ROUTE)
/ Birgül ÇAKIROĞLU - Reyhan AKAT 7

THE IMPORTANCE OF TAŞKALE IN TERMS OF NATURAL-CULTURAL HERITAGE AND BRINGING IT TO TOURISM
/ Birgül ÇAKIROĞLU - Reyhan AKAT 29

BARTIN VE AMASRA DEPREMLERİ (3 EYLÜL 1968)
/ Dr. Dürdane ŞAHİN..... 57

YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI KAPSAMINDA KADIN YOKSULLUĞU
/ Funda Râna ADAÇAY 69

MİLDAN NİYAZİ AYOMAK'IN KLASİK TÜRK MAKAM MÜZİĞİ ANLAYIŞI
/ Doç. Gülay KARAMAHMUTOĞLU.....103

CUMHURİYET DÖNEMİ OKUL VE ÖĞRETMEN PERFORMANSI DEĞERLENDİRME POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME
/ Hatice Kübra ALTINOK - Esra KARABAĞ KÖSE.....117

TÜRKİYE BAKLAGİL ÜRÜNLERİ KENDİ KENDİNE YETERLİLİK ANALİZİ
/ Onur ERGELEN - Prof. Dr. Zerrin KARAKUZULU 141

THE EFFECT OF SUCCESS AND MOTIVATION ON ENGLISH VOCABULARY LEARNING WITH KAHOOT! AND STUDENT OPINIONS
/ Prof. Dr. Özlem ÇAKIR - Ozan İNCEKAR 163

A CONTENT ANALYSIS ON THESIS AND ARTICLES MADE WITHIN THE SCOPE OF ADAPTABLE LEARNING SYSTEMS BETWEEN 2013-2023
/ Prof. Dr. Özlem ÇAKIR - Fatma BİLİR - Hande SARIALIOĞLU - Hande KAHYAOĞLU.....191

THE RELATIONSHIP BETWEEN TRADITIONAL HOUSING-GARDEN-COURTYARD AND GREEN AREAS IN ARCHITECTURE AND SUSTAINABILITY
/ Reyhan AKAT - Birgül ÇAKIROĞLU..... 211

SEZAİ KARAKOÇ'UN HİKÂYELERİNDE KİŞİLERİN 'DİRİLİŞ'İ
/ Yasemin ULUTÜRK SAKARYA..... 233

Ön Söz

Değerli Okurlar,

Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği bu çağda, disiplinlerin birbiri ile olan ilişkileri daha belirgin ve elzem hâle gelmiştir. Yaşanılan çağ, herhangi bir durum yahut olayı, tek kaynaktan ya da alandan açıklama teşekkülünü ortadan kaldırmış, disiplinler arası etkileşimi bilim insanlarının zihnine nakşetmeyi de süreç içerisinde başarmıştır. Nitekim ortak çalışmalar neticesinde zuhur eden meseleler, insanların ve dünyanın yararının göz önünde bulundurulmasına imkân tanırken gün yüzüne çıkan yeni gelişme ve değişmelerin de takip edile-bilir olmasını kolaylaştırmaktadır. Evrensel boyutta düşünmeyi, araştırmayı, incelemeyi ve yazmayı öngören disiplinler arası çalışmalar, zihnin de metodolojik bakımdan 'çok yönlü' çalışarak birkaç disiplin ile mülahaza gerçekleştirmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan disiplinlerin birbirinden bağımsız düşünül-memesi gerektiği bir hakikat olarak araştırmacıların karşısına çıkmaktadır. Dolayısıyla bilim insanı, ortaya sereceği bilgi, bulgu, ürün ve çalışmayı bu bağ-lamda ele aldığı takdirde ancak kapsamlı ve geçerliliği daha kabul edilebilir neticeler sunmuş olacaktır. Ortaya çıkan her yeni buluş ise yalnızca çalışma alanını değil, doğrudan ya da dolaylı olarak uluslararası ya da ulusal ölçekte pek çok bilim dalını da tesir altında bırakacak, 'çok yönlü' yeni arayışların doğma-sına alan açarak çeşitli imkânlar sunacaktır.

Elinizdeki bu kitap, özgün çalışmalar yapan birçok araştırmacı ve bilim insanının ortaya koyduğu yayınları bir araya getiren önemli bir kaynak kitap olarak karşınızda durmaktadır. Farklı bilim dallarını bir araya getiren bu kitap, sosyal bilimler alanında 'çok yönlü' düşünmeyi hedefleyen her araştırmacı ve bilim insanına yol gösterecek niteliktedir.

Söz uçar yazı kalır düstûru ile şekillenen bu kitap, kütüphanelerdeki yerini aldığı sürece varlığını korumaya, yeni ufuklar kazanılmasında rol oyna-maya devam edecektir. Bu kitap sayesinde isimlerini ölümsüzleştiren, eserleri ile açık fikir ve ufuk ortamının oluşmasını sağlayan değerli bilim insanlarımıza teşekkürlerimizi sunuyor, kendilerine yeni çalışmalarında muvaffakiyetler diliyoruz.

Daha nice 'çok yönlü' arayışların bir araya geldiği eserlerde buluşmak dileği ile…

Saygılarımızla…

Editör

Doç. Dr. Yasemin ULUTÜRK SAKARYA

6

YOKSULLUKLA MÜCADELE YAKLAŞIMLARI KAPSAMINDA KADIN YOKSULLUĞU

Funda Râna ADAÇAY*

1. Giriş

Yoksulluğun nasıl yaşandığı kaynakları, boyutları, yoksullukla başa çıkma stratejileri ve yoksullukla mücadeleye ilişkin alınacak önlemler, toplumsal cinsiyetle yakından ilişkilidir. Kadınlar ve erkeklerin bir toplumdaki farklı cinsiyet rolleri, sahip oldukları hakların ve kaynaklara erişimlerinin kadın aleyhine farklılaşması, yoksulluk sorununun incelenmesinde kadın yoksulluğunun tek başına analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde genel kapsamda yoksulluğun gelişimine, çeşitlerine, nedenlerine; yoksullukla mücadele eden kurumlara ve yaklaşımlarına, kadın yoksulluğunun nedenlerine ve Dünya'daki ve Türkiye'deki kadın yoksulluğunun verilerine ve gelecek tahminlerine yer verilmiştir.

2. Yoksulluk Kapsamına Genel Bakış

Yoksulluk, dar kapsamıyla insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Bu kapsamda yoksulluk; günlük temel ihtiyaçların tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmama durumudur. Özellikle, yiyecek, içecek, barınma, giyim-kuşam gibi temel ihtiyaçlara zor erişmek veya erişememek yoksulluk olarak tanımlanabilmektedir.

Yoksulluk, geçmişten günümüze bütün dünyayı yakından ilgilendiren bir kavramdır. Bir toplumdaki refah düzeyinin, yaşam kalitesinin ve hayat standartlarının ne kadar iyi olduğunu belirlemede önemli bir göstergedir. Yoksulluk sorunu, ekonomik büyüme ve kalkınma ile doğrudan ilişkili görülmekle birlikte, ekonominin büyümesiyle yoksulluk sorununun kendiliğinden çözülememektedir. Ekonomik büyümenin gerçekleştiği aşağıdaki örnekleri verilen bazı bölge veya ülkelerde yoksullaşmanın arttığı bilinmektedir. Nüfus fazlalığı, ekonomik

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisat Bölümü, frozbey@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3565-8307

ATIF İÇİN kopyala: F. R. ADAÇAY, "Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları Kapsamında Kadın Yoksulluğu," In *SOSYAL BİLİMLERDE ÇOK YÖNLÜ ARAYIŞLAR*, Ankara: BERİKAN YAYINEVİ, 2023, pp.69-99.

kaynakların eşitsiz dağılımı, eğitim ve istihdam olanaklarının yetersizliği, çevrenin bozulması gibi nedeni ne olursa olsun yoksulluk, dünya genelinde ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik boyutları olan çok ciddi bir sorun haline gelmiştir. Çünkü yoksulluk, yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli temel ihtiyaçların karşılanamadığı bir mahrumiyet durumudur ve ekonomik, sosyal ve siyasal imkanlardan yoksun olma anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, yoksulluk, bireyin karar alma süreçlerini, çalışma hayatını ve toplumsal faaliyetlere katılımını sınırlayıcı bir etkide bulunmaktadır. Bu durum yoksulluğun sürekli hale gelmesine ve bireyler için bir kısır döngüye yol açmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk pek çok yerel ve uluslararası faktöre bağlıdır. Düşük ekonomik büyüme, eğitim ve sağlık alanında düşük kamu harcamalarına yol açmıştır. Daha az eğitimli ve sağlıksız nüfus ise daha düşük üretkenlik seviyesi göstermiştir. Bu düzeltilemeyen yoksulluk döngüsü bir gelişim tuzağı ortaya çıkarmıştır. Ancak, yoksulluk üzerine çalışan araştırmacılar ve planlamacılar, eğitim sisteminin transformasyonunun yoksulluk döngüsünü (gelişim tuzağını) kırabileceği konusunda hemfikirdirler. Son dönemlerde araştırmacılar, eğitimin ulusal çalışma verimliliği ve ekonomik büyümenin seviyesini aşamalı olarak yükselttiğine tanık olmuşlardır [1].

Avrupa Birliği (AB) İstatistik Ofisi'nin 2015-2019 arasını kapsayan araştırmasında [2]; 4 yıllık süreçte 36 ülkenin 28'inde yoksulluk riski düşüş gösterirken, 8 ülkede ise artış gösterdi. Eurostat tarafından açıklanan verilere göre, yoksulluk ve sosyal dışlanma verilerine göre yoksulluk riski en fazla arttığı ülke Türkiye'de oldu. Türkiye'de her 3 kişiden biri yoksulluk riski altında bulunuyor. Türkiye'nin dışında artan ülkeler arasında Lüksemburg (1,6 yüzde puan), Norveç (0,9 yüzde puan), İsviçre (0,9 yüzde puan), Fransa (0,3 yüzde puan), İsveç (0,3 yüzde puan), Estonya (0,1 yüzde puan) ve Hollanda (0,1 yüzde puan) yer aldı. Rapora göre, Türkiye'de sosyal yardım alan hane sayısı son 1 yılda ikiye katlandı. 2019 yılında 3,28 milyon kişi sosyal yardımlardan faydalanırken, bu sayı 2020'de 6,63 milyona yükseldi. Yoksul ailelerin sayısı 2020 yılında 2019 yılına göre yüzde 102 arttı. Eurostat'ın 2016 yılı verilerine göre, Avrupa'da yoksulluğun en fazla olduğu ülke %25,5 ile Sırbistan'dı ve Türkiye %22,5 ile Avrupa'da yoksulluğun en fazla olduğu dördüncü ülkeydi.

UNDP Çok boyutlu yoksulluk endeksi (ÇBYE)ne göre [3], 2000-2022 döneminde 15 yıl içinde 81 ülke içinde 25 ülke kendi küresel ÇBYE değerlerini yarı yarıya azaltmayı başarmıştır ve hızlı ilerlemenin mümkün olduğunu kanıtlamış görünüyorlar. Bu ülkeler arasında Kamboçya, Çin, Kongo, Honduras, Hindistan,

Endonezya, Fas, Sırbistan ve Vietnam yer alıyor. Rapor, yoksulluğun azaltılabileceğini göstermekle birlikte Covid-19 salgını hakkında kapsamlı verilerin bulunmayışı, yakın gelecekteki olası resmin çizilmesini zorlaştırıyor. Bu olumlu değerlendirmeye karşın rapor dünyadaki 1,1 milyar insanın hâlâ yoksul olduğunu ortaya koyuyor. 2023 bültenine göre; 110 ülkedeki 6,1 milyar insanın 1,1 milyarı (%18'inden biraz fazlası) ağır çok boyutlu yoksulluk içinde yaşıyor. Her 6 yoksulun 5'i Sahraaltı Afrika (534 milyon) ve Güney Asya'da (389 milyon) bulunuyor. Tüm yoksul insanların yaklaşık üçte ikisi (730 milyon kişi), orta gelirli ülkelerde yaşıyor; bu ülkelerde harekete geçilmesi küresel yoksulluğu azaltma bakımından hayati önem taşıyor. Düşük gelirli ülkeler her ne kadar ÇBYE endeksine dahil nüfusun yalnız %10'unu oluşturuyor olsa da dünyadaki tüm yoksul insanların %35'i bu ülkelerde yaşıyor. 18 yaş altı çocuklar, ÇBYE bakımından yoksul insanların yarısını (566 milyon) oluşturuyor. Çocuklarda yoksulluk oranı %27,7 iken yetişkinlerde bu oran %13,4. Yoksulluk esas olarak kırsal alanları etkiliyor, tüm yoksulların %84'ü kırsalda yaşıyor. Dünyanın tüm bölgelerinde, kırsal alanlar kentsel alanlardan daha yoksuldur.

Yoksulluk kavramı çok boyutlu olduğu için yoksulluğun nedenleri de çeşitlenmektedir. Bunlar; i) çevresel, ii) ekonomik, iii) siyasi ve iv) toplumsal nedenlerdir. Yoksulluğun en belirgin sonuçları ise (i) göç, (ii) yeterli beslenememekten kaynaklı hastalıklar, (iii) ailede şiddetli geçimsizlik ve parçalanma, (iv) suç oranlarında ve intihar vakalarında artışlar oluşturmaktadır. Ayrıca yoksulluğun mutsuzluk, depresyon, yoksunluk, yetersizlik, güvensizlik, özsaygı kaybı ve sosyal dışlanma gibi sayılabilecek görünmeyen ve ölçümü görece zor pek çok psikolojik sonuçları da söz konusudur. Bu durum yoksulluğa yönelik farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İngiltere'nin York şehrinde yaptığı çalışma ile mutlak yoksulluğu ortaya koyan ilk araştırmacı Seboohm Rowntree çalışmasında [4] yoksulluğu "toplam kazancın yalnızca fiziksel varlığın sürdürülmesinde asgari gereklilikleri elde etmek için yetersiz olma durumu" olarak tanımlamıştır. Lipton, özel tüketimdeki yetersizliklere dikkat çekerek yoksulluğu, "kişi başına özel tüketimin belirli bir düzeyin altında kalması" olarak ifade etmektedir.[5] Friedman'ın "Yetkinsizlik Teorisi"nde [6] yoksulluk, sosyal, siyasal ve psikolojik boyutlarıyla analiz edilmiştir. Friedman'a göre yetkinsizliğin sosyal boyutu, göreli olarak yoksul bireylerin geçimlerini sağlamada ve üretmede gerekli kaynaklara ulaşmadaki yetersizliği olarak ifade edilmiştir. Siyasal boyutta, yoksul bireylerin siyasal alanda yeterli biçimde temsil edilememeleri

vurgulanmaktadır. Psikolojik boyutta ise yoksul bireylerin değersizlik düşüncesini içselleştirerek otoriteye pasif bir şekilde boyun eğmeleri durumu değerlendirilmektedir.

Amartya Sen 1980'li yıllardan itibaren yaptığı çalışmalarda yoksulluk sorununa farklı bir bakış açısı ile yaklaşmış ve kapasite yoksunluğu kavramını savunmuştur. Bu yaklaşıma göre [7], "yoksulluğun kavramsallaştırılması noktasında bir metaya sahip olmak ya da olmamak doğru bir bakış açısı değildir. Çünkü bu yaklaşım, bize kişinin söz konusu meta ile ne yapabileceği hakkında bir fikir vermez. Örneğin, engelli bir bireyle engelli olmayan bir bireyin bisiklete sahip olmaları durumunda, engelli birey bisiklet kullanamıyorsa, bisikletin ilgili bireylerin yaşam standardına yaptığı katkıyı aynı şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle, yaşam standardını oluşturan unsur bir meta ya da onun özellikleri değil, o metayı ya da sahip olduğu özellikleri kullanarak bir şeyler yapabilmektir". Sen'in yoksulluk yaklaşımı, Birleşmiş Milletler (BM) Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'nda tanımlanan insani gelişme kavramının da teorik altyapısını oluşturmuştur.

Kapsamı aşar nitelikteki bu çok sayıdaki neden ve sonuçlarına bağlı olarak veya "o tanımları ortaya koyan ve o tanımlar üzerinden istatistikî veri üreten kurumların ortaya koymak istedikleri vurgu ile bağlantılı olarak tanım değişmektedir" [8]. Bu kapsamda çeşitli sosyo-ekonomik gelişmişlik ölçütlerine göre *mutlak yoksulluk, göreli yoksulluk, insani yoksulluk, öznel (sübjektif) yoksulluk, nesnel (objektif) yoksulluk,* şeklinde farklı tanımlamalarla karşımıza çıkmaktadır. Bu yoksulluk kavramlarından başka yoksulluğu mekânlara göre ayıran yoksulluk tanımları bulunmaktadır. Bunlar: Kırsal yoksulluk ve Kentsel yoksulluktur. [9]

Mutlak yoksulluk, temel olarak bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi için karşılanması gerekli olan ihtiyaçlara ulaşamama durumunu ifade etmektedir. Dünya Bankası, Satın Alma Gücü Paritesi (SGP)'ne göre günlük kişi başı kazançlar (1$, 1,25$, 3,20$ ve 5,50$ mutlak yoksulluk sınırı) üzerinden bireyi mutlak yoksul olarak tanımlamaktadır. Günlük olarak bu kazançlardan düşük düzeyde bir kazanç elde ediyorsa birey yoksuldur. Mutlak yoksulluk, günümüzde birçok az gelişmiş ülkede minimum kalori gereksinimini sağlayan gıda sepetinin yanında, gıda dışı harcamaları da dikkate alacak şekilde hesaplanmaktadır. Mutlak yoksulluk, bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumu olarak tanımlanır. Göreli yoksulluk, bir kişinin gelirinin nüfusun ortalama gelir seviyesinin altında olmasıdır. Göreli yoksulluk, kişinin kendi

yaşam düzeyini, kendinden daha yüksek bir gelir grubu ile karşılaştırması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Göreli yoksullar, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği sebebiyle toplumun genel refah seviyesinin altında kalan ve topluma sosyal olarak katılımları engellenmiş olan kişilerdir. Göreli yoksulluk sınırı hesaplamaları için ilk olarak hanehalkı toplam harcanabilir geliri, eşdeğerlik ölçeği kullanılarak kişi başına düşen gelir elde edilmektedir. Daha sonra kişi başına düşen gelirin ortalama veya medyan değerinin %50 ya da %60'ı alınarak göreli yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Avrupa Birliği politikaları, Eurostat ve OECD çalışmalarında yaygın olarak bu yöntem kullanılmaktadır. Önceleri Avrupa Birliği medyan değerinin %50'sini kullanırken günümüzde medyan değerinin %60'ını, OECD ülkeleri ise %60'ını yoksulluk sınırı olarak kabul etmektedir.

Öznel (sübjektif) yoksulluk, kişinin kendisini yoksul hissedip hissetmemesiyle ilgilidir. "Yoksul olma" kararını birey kendisini belirliyorsa öznel olarak yoksul kabul edilmektedir. İnsani yoksulluk ise uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitim alma ve insani yaşam standartları olmak üzere BM tarafından üç endekse göre belirlenen bir yoksulluk tanımıdır. Öte yandan yoksulluk aynı zamanda duygusal ve davranışsal bozukluklara yatkınlık, alkolizm, suça maruz kalma ve kısalan ömür anlamına da gelir.

Objektif yoksulluk, literatürde nesnel yoksulluk ya da refah yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda yoksulluk; kalori miktarı, gelir ve tüketim harcamaları gibi somut ölçütler kullanılarak ölçülmektedir. Bu yaklaşımda yoksulluk sınırı çeşitli değer yargılarını içerse de, öznel yoksulluktaki gibi, bireylerin kendi değerlendirmeleri sonucunda değil, uzmanlar tarafından varsayılan ihtiyaçlara göre belirlenmektedir.

Kırsal yoksulluk, "tarımsal emeğin, özellikle küçük meta üretim yapısı içerisinde, kendini yeniden üretememe koşul ve eğilimleri" olarak tanımlanmaktadır. Kırsal alana özgü üretim ve bölüşüm ilişkileri çerçevesinde ortaya çıkan bir yoksulluk türüdür. Bu noktada yoksulluk, tarımsal üretim gerçekleştirecek toprağa sahip olmamak ve ucuz emek karşılığında çalışmak sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kırsal yoksullukta, tarım ve hayvancılık gibi geçim kaynaklarına ilişkin yaşanan sıkıntılar ön plana çıkmakta ve "kırsal yoksulluğun temel kaynağı topraksız ve kalifiye olmayan işçiler" olarak görülmektedir.

Kentsel yoksulluk, ekonomik ve sosyolojik yaklaşımlar ile kentteki belirli bir bölgenin belirli kaynaklardan yoksun oluşu, kentin göreli dengesizliği, düzensizliği ve bozulan fonksiyonelliği, ayrıca sosyal etkinlik, yetkinlik ve kurumsal açıdan da bir yetersizlik anlamına gelmektedir.

3. Yoksulluğun Kadınlaşması Yaklaşımı

Yoksulluk yazınında son yirmi yılda yukarıda yer alan ve ölçümlerine bağlı olarak başka bir deyişle nicel özelliklerine göre ayrışan yoksulluk türlerinden farklı olarak, nitel özelliği ile ön plana çıkan bir başka yoksulluk türü gündemde tartışılı hale gelmiştir. Kadınların toplumdaki rolü ve buna vurgu yapan bilimsel çalışmalar arttıkça "kadın yoksulluğu" kavramı da yoksulluğun bir boyutu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ancak zamanla yoksulların oransal olarak daha fazlasını kadınların oluşturması ve sayılarının giderek artan özellikte olması kavramın "yoksulluğun kadınlaşması" biçimine dönüşmesine yol açmıştır. Kadın ve yoksulluk anlayışı çerçevesinde ele alınan yoksulluğun kadınlaşması, kadın başlı ailelerdeki yoksulluk ve enformel sektörde düşük ücretlerle çalışan kadınların oranındaki hızlı artış ile gündeme gelmiştir ve aşağıda belirtilen durumların bazen birleşimi, bazen de tek başına bir sonucu olarak görülmektedir [10]:

(i) Kadın yoksulluk oranı erkek yoksulluk oranlarından daha yüksektir.

(ii) Kadınların yoksulluk oranı erkeklere oranla daha fazla artmaktadır.

(iii) Kadınlar erkeklere oranla yoksulluğun olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilenmektedir.

(iv) Kadınlar erkeklere oranla daha fazla yoksulluk riski altındadır. Kadın yoksulluğunun belirlenmesinde bugünkü kadın yoksulluğu alanındaki geniş yazın ve kapsamlı çalışmaların sonucu olarak bu yaklaşımla, hane bazında gelir veya tüketim yoksulluğunun ölçülerek ve "hanereisi" olarak kadın idaresindeki haneler ile diğer haneler arasındaki fark ortaya konularak yoksulluk sorunu ile kadınlar arasındaki bağ kurulmuştur. Burada temel analiz birimi hanedir. Kadın yoksulluğu, kadın idaresindeki hanelerin yoksulluğu ile aynı anlama gelmektedir.

Yoksulluk başlığı altında da belirtildiği gibi, yoksulluk kavramı birbirinden oldukça farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Söz konusu tanım farklılıklarına göre ise yoksulluğun ölçüm yöntemleri değişmektedir. Tanım ve ölçüm yöntemleri üzerinde henüz genel bir uzlaşmaya varılmamış olması kadın yoksulluğunun anlaşılmasında da bir sorundur. Yoksulluğun kadınlaşması ile kadının yoksulluğu arasında önemli bir ilişki olmakla beraber bu yaklaşım, kavramsal ve metodolojik olarak birçok açıdan eleştirilmektedir. İlk eleştiri, kadının yoksulluk ile ilişkisinin demografik bir faktöre indirgenmesi sonucunda, yoksullaşma sürecinin nedenlerinin anlaşılamayacağı ve tek boyutlu bir inceleme olacağı şeklindedir. Yalnız yaşayan bütün kadınların yoksulluk deneyimini salt

bir demografik değişkene bağlamanın, yoksulluk anlayışına ilişkin teorik ve metodolojik düzeyde bazı sorunlara neden olacağı savunulmaktadır. Örneğin, bu yaklaşımın sakıncası, kadın başlı hanelerin kendi aralarında homojen bir nitelik taşımaması durumudur. Bu grubun içinde hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan boşanmış ya da eşi ölmüş kadınlar da, yurtdışında çalışan eşleri yoluyla yeterli mali kaynağa sahip kadınlar da yer almaktadır Bir diğer eleştiri konusu, söz konusu yaklaşımın kadın ve erkeğin birlikte yaşadıkları hanelerde kadınların yoksullukla ilişkisini göz ardı ettiğine ilişkindir. Temel ölçüm biriminin hane olarak ele alınması, aile içinde gelir ve toplam tüketimin eşit olarak paylaşıldığını varsaymakta ve bu bölüşümün bazen kadınlar ve kız çocuklarının aleyhine olabileceğini göz ardı etmektedir. Ayrıca hane halkındaki bireylerin davranışlarını şekillendiren sosyal, yapısal, kültürel etkenler dikkate alınmamaktadır[11]. Oysa, Lundberg, Pollak, and Wales (1997) eşlerin hane halkı gelirini eşit paylaşmadıklarını ampirik olarak göstermişlerdir [12].

Yoksulluğun kadınlaşması ifadesine yöneltilen eleştirilere göre, bir diğer sorun da aile reisi kavramına ilişkindir. Bu kavram, ailenin geçiminden sorumlu olanın erkek, ev içinde bakım sorumluluğunu üstlenenin ise kadın olduğunu söyleyen toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklanmaktadır. Ekonomik boyutunun dışında reislik kavramı, toplumsal olarak erkeği karar ve güç ilişkilerinde belirleyici bir konuma getirmektedir. Cinsler arasındaki eşitsiz ilişkileri yeniden üretmesi nedeniyle, yoksulluk çalışmalarındaki aile reisini temel alarak yapılan bir sınıflandırma sakıncalar içermektedir. Bu bağlamda, ailenin geçiminin sağlanmasının, sadece erkek tarafından eve getirilen iktisadi gelir biçimini ifade etmemesi için 'hanenin geçimini sağlayan(lar)' kavramının ampirik çalışmalar için daha yararlı, işlevsel ve kapsayıcı bir içeriğe sahip olacağı, başkanlık etme konumunu cinsler açısından eşitsiz ve statik bir durumdan çıkaracağı savunulmuştur [13]. Sonuç olarak, sadece hanelerin analiz birimi olarak ele alınması sonucunda gerek klasik yoksulluk çalışmalarında gerekse yoksulluğun kadınlaşması anlayışında, kadınların yoksulluk deneyimlerinin kuramsal ve metodolojik düzeyde ihmal edildiği düşünülmektedir. Bugün yoksulluğun kadınlaşması kavramı sadece, kadın başlı haneler bazında değil, genel olarak hemen her yoksulluk ölçümünde, kadınların erkeklerden daha yoksul olması durumunun ifadesi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ancak analiz düzeyi olarak yukarıda belirtilen eleştiriler doğrultusunda "kadın ve yoksulluk" anlayışının yanı sıra çoğunlukla "toplumsal cinsiyet ve yoksulluk" yaklaşımı tercih edilmeye başlanmıştır.

Tüm bu eleştirilere ve tartışmalara karşın bu analizler sonucunda, yoksul kadınların, örneğin mikrokredi uygulamaları veya diğer farklı gelir getirici projeler gibi araçlarla yoksullukla mücadele politikalarının odağında yer alması sağlanabilmiştir. Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi kadın sorunlarına odaklı yaklaşımlar ana eksen politikalarına dahil edilmiştir. 2000 yılında Lizbon stratejisinin oluşturulması, AB'nin yoksulluk ve sosyal katılım konusunu ele almasına ilişkin sergilenmiş yaklaşımda bir dönüm noktası olmuş ve geçmişle bir şekilde ilgisinin kesildiğini göstermiştir [14]. Lizbon, meslekler ve ekonomik büyümeye ilişkin bir strateji olsa da esasında üç noktaya dayalı bir stratejidir: ekonomik büyüme ve rekabet edebilirlik, sosyal katılım ve çevre. "2010 yılı itibariyle yoksulluğun yok edilmesine yönelik kesin etki" oluşturabilme amacını taşıyan Lizbon stratejisindeki taahhüt, AB Sosyal İçerme stratejisinin geliştirilmesiyle başarılmıştır. AB Sosyal İçerme Stratejisinin dört ortak hedefi aşağıda belirtildiği gibidir [15]: (i) Tüm kaynaklar, haklar, ürünler ve hizmetler vasıtasıyla istihdam ve erişim katılımının arttırılması (ii) Dışlanma riskinin önlenmesi (iii) En savunmasız olana yardım edilmesi (iv) Tüm ilgili kurumların harekete geçirilmesi. Yoksulluk tecrübesi yaşamış insanların yoksullukla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi sürecine dahil edilmesi, dördüncü hedeftir. Harekete geçirilecek kurumlar arasında AB Sosyal İçerme Stratejisi, olağan sosyal ortaklar ve STK'lar ile birlikte "yoksulluk deneyimine sahip insanları" da dahil etmiştir. Bu, AB'deki yoksullukla mücadele stratejisinde gerçekleştirilen önemli bir gelişmedir: ilk defa, doğrudan yoksulluk tecrübesi olanların dahil edilmesi gerekliliği açıkça vurgulanmıştır. Bu sayede ulusal seviyede faaliyet gösteren STK'lar için gerçek bir fırsat oluşturularak yoksullukla mücadele stratejilerinde daha fazla yer almaları sağlanmıştır.

2015'te Dünya devletleri 2030 yılına dek hayata geçirilmek üzere 17 Hedef ve 169 alt hedeften oluşan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ni kabul etmişlerdir. 2015-2030 yılları arasındaki 15 yılda BM üye devletleri ülke gündemlerini ve politikalarını bu hedefler çerçevesinde ele alıp bu hedeflere ulaşmak için çalışmayı kabul ettiler. BM, 17 Sürdürülebilir Kalkınma hedefi içinde "Toplumsal cinsiyet eşitliği"ni 5. Hedef olarak belirlemiştir. Bu kapsamda [16] -(Hedef 5.1) Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi; (Hedef 5.4) Ücretsiz bakım ve ev işlerinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi; (Hedef 5.5) Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının

ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınması gibi- üst düzeyde veya (Hedef 5a) Kadınların ekonomik kaynaklara ulaşma, toprak ve diğer mülk türlerine sahip olma ve üzerlerinde kontrol kurabilme, finansal hizmetler, miras ve doğal kaynaklara erişimleri gibi konularda ulusal yasalara uygun olarak eşit haklara sahip olmaları için reformlar yapılması şeklinde kadınların ekonomik koşullarını da etkileyen alt düzeyde olmak üzere, toplamda bu ana hedefe bağlı 23 alt hedef konulmuştur.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 2000 yılında tanımlanan ve 2015 yılına kadar gerçekleşmesi hedeflenen Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin (BKH) devamı olarak belirlendi. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin üzerine inşa edildiği BKH Birleşmiş Milletler tarafından "tarihin en başarılı yoksulluk karşıtı hamlesi" olarak tanımlanıyor. Buna rağmen BKH dünyanın dört bir yanında yaşanan problemlerin üstesinden gelmeye yetmedi. Hedeflerin kapsamının kısıtlı oluşu ve düzenli bir izleme mekanizmasına sahip olmaması BKH'nin eleştirilen yönleriydi. Hedefler yoksulluğun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ana sebeplerine değinmiyor, insan haklarından bahsetmiyor, kalkınmanın ve gelişimin adil ve sürdürülebilir olmasına dair hedefler içermiyordu. Ayrıca BKH tüm ülkeler için oluşturulmuş olsa da, içerik olarak ekonomik açıdan dezavantajlı ülkelerdeki sorunları ele alıyor, gelişmiş ülkelerin finansmanı ile bu sorunların üstesinden gelmeyi amaçlıyordu [17].

4. Kadın Yoksulluğu

Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk kez Diane Pearce'in "Yoksulluğun Kadınlaşması: Kadınlar, İş ve Refah" (1978) adlı eserinde kullanılmıştır. Çalışmada Amerika'da yoksulların 2/3'nün kadınlardan oluşması ve zaman içinde kadınların işgücüne katılım oranındaki artışa rağmen, 1950-70 yılları arasında kadınların ekonomik konumlarının giderek kötüleşmesine dikkat çekilmiştir. Buna karşın, kavramla ilgili somut bir kavrayışın ortaya çıkması 1990'ları bulmuştur. Bu yıllarda bu sorunla ilgili olarak bir dizi eylem planı ve hedef ortaya konsa da BM Genel Kurulu hükümetlerinin kadın yoksulluğunu görece daha kapsamlı bir şekilde gündemine almaları sonucunda 1995 yılında IV. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı'nda "yoksulluğun kadınlaşması" ifadesi yer almıştır **[**18]. Yukarıdaki açıklamalarda da değinildiği gibi, 2000 yılında Milenyum Hedeflerinde, yoksulluğun kalkınma sorununun ötesinde bir insan hakları sorunu

olarak ele alınması gerektiği ve devletlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidererek bu sorunla başa çıkabileceği söylense de, çeşitli reformlarla bir dizi iyileştirmenin ötesinde gerçek bir çözüm önerilmemektedir [19].

ABD, İngiltere, Almanya ve İtalya gibi sanayileşmiş ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda, yoksulluğu en yoğun olarak yaşayan kesimin çocuklu ve tek başına yaşayan kadınlar olduğu sonucuna varılmıştır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi az gelişmiş ülkelerde de reisleri kadın olan hane halkları, yoksul nüfus içinde önemli bir paya sahiptir [20]. Yalnız yaşayan kadınların ve /veya tek ebevenyli ailelerin (kadın+ çocuk) daha yoksul olduğuna ve daha fazla yoksulluk riski altında kaldığına dair sosyoloji, antropoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimlerdeki ampirik çalışmalarda artış "kadın yoksulluğu" tartışmalarını hızlandırmıştır. Aile yapısının değişmesi, boşanmalardaki artışlar, tek ebevenyli aile sayısındaki artış ve kadınların evin reisi haline gelmeleri, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranındaki artış ve en önemlisi çocukların bakımlarının kadınlar tarafından üstlenilmesi gibi nedenler "yoksulluğun kadınlaşması"nı açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır [21]. Temel argümanlar kadının emek-yoğun ebeveynlik ve bakım sorumluluklarının işgücü piyasasının beklentilerini karşılamasını zorlaştırması ya da engellemesi dolayısıyla [22] kadınları daha düşük ücretli güvencesiz işlere yönelmeleri, erkeklere oranla kadınların daha daha düşük ve düşük statülü işlerde kadınların yoğunlaşmasıdır. Yalnız yaşan kadınların genelde tek gelirli hane olması, iki ebeveynli hanelere göre hastalık gibi kişisel ya da ekonomik kriz gibi yapısal nedenlerle tek yaşayan kadını ve hanesini yoksulluk riskine daha açık hale getirmektedir. Bu gerekçelerle, kadınların toplumda erkeklere göre daha yoksul ve yoksulluğa daha açık oldukları tartışmaların merkezine yerleşmiştir.

Bu yaklaşım, kadınlar arasındaki farklılıkları dikkate almadığı, hane reisinin kadın olmasının her koşulda yoksulluğu yaratmadığı [23], kadınların farklı konumlanışlarını gözardı etmesi vs. [24] nedeniyle eleştirilmiştir. Ayrıca, bu yaklaşım yoksulluğu demografik süreç üzerinden analiz ettiği ve etnik, siyasi, dinsel, kültürel vb. faktörleri göz ardı ettiği için de eleştirilmektedir. Chant (2006) yoksulluğun kadınsallaşması tezinin gelir ve hane türüne fazlaca odaklandığını, hane içi eşitsizlikleri göz ardı ettiğini ifade etmektedir [23]. Fukuda-Par (1999) Amerika ve Avrupa'da bu tezin geçerli olduğunu ancak Asya ve Afrika ülkelerinde kadın hane reisli hanelerle erkek hane reisli haneler arasında yoksulluk açısından bir fark olmadığını ve yoksulluğu anlamak için aile içi kay-

naklara odaklanmak gerektiğini belirtmektedir. Gelir yoksulluğuna odaklanmak yerine aile içi bireyler arasındaki eşitsizliklerin gözardı edilmemesi için insani yoksulluk kavramının önemine vurgu yapmıştır [24].

Kapitalizm ile ataerkil sistem arasındaki eski ve köklü bir ilişki mevcuttur. Kapitalist süreçte, en basit ifadesiyle kadınlar, yeniden üretim sürecinde hane içi görünmeyen ve değersizleştirilen emekleri ile erkek işçilerin işe devamını mümkün kılan maliyetsiz ek-kaynak olarak veya krizlerde ilk işten çıkarılacak olan yedek işgücü deposu olarak görülmüşlerdir.

Sanayi devrimiyle kadınlar özellikle eğirme ve dokuma sanayisinde oldukça ağır koşullarda ucuz iş gücü olarak çalıştırılmakla beraber, aynı zamanda fabrikalardaki erkeklerin cinsel şiddetine maruz kalmışlardır. Yine, 1871 Paris Komünü'ne giden yolda haneyi döndürmeye çalışan kadınların açlığa karşı örgütlenmeleri; Batı tarafından kolonize edilen coğrafyalarda kadınların maruz kaldıkları kolonyal şiddetin yol açtığı yoksulluk; 1929 ekonomik buhranının yol açığı yoksulluğa karşı mücadeleleri; 1900'lerin ortasında İkinci Dünya Savaşı'na katılan erkeklerin emek piyasasından çekilmesinin yol açtığı boşluğu dolduran kadınların savaş bitiminde doğrudan evlerine gönderilmeleri tarihte kadınların derin yoksulluk deneyimlerine ve buna karşı mücadelelerine işaret eden örneklerden yalnızca birkaçıdır [25]. Günümüze gelindiğinde, Üçüncü Dünya ülkeleri kadınlarının yoksulluğu Birinci Dünya ülkeleri kadınlarına kıyasla daha ağır deneyimledikleri bilinen bir olgudur, ancak güncel veriler Batı toplumlarında yaşayan kadınların durumlarının da iç açıcı olmadığını gösteriyor. 2019 verilerine göre ortalama yoksulluk oranı kadınlar ve erkekler için sırasıyla %12,3 ve %10,9 olarak belirtilmişlerdir. Kadın yoksulluğunun küresel bir olgu olarak deneyimlenmesi meselenin sistemik ve yapısal boyutuna işaret ederken, BM gibi uluslararası kurumlar kadın yoksulluğunun yapısal karakterini göz ardı ederek, "kadınları destekleyecek projeler"le yoksulluğun giderilebileceğini ima etmektedirler. Oysa yoksulluk sadece kadınların gelir eksikliğini değil, aynı zamanda sosyal dışlanmaya yol açan sosyal katılım eksikliğini de kapsadığı için toplumun tüm katmanlarına yayılmaktadır. Bu nedenle konunun daha çok tartışılması ve araştırılması kadın yoksulluğunun ortadan kaldırılması için daha somut ve rasyonel politikalar yaratılmasına katkı verecektir.

5. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri

Kadın yoksulluğunun başlıca nedenleri, genel olarak kadının aile içindeki konumu, eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, eşitsiz kaynak dağılımı, kadın haklarının yeterli ölçüde yasalarla korunamaması, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları vb.

genel başlıklar altında toplanabilir. Kadınların fırsat ve kaynaklara sahip olmada erkeklere oranla eşit olmayan koşullar yaşaması kadın yoksulluğunun temel nedenidir. Daha açık ifadesiyle, siyasi, sosyal ve hukuki alanlarda temel haklardan yoksun bırakılmak; eğitimsiz, işsiz kalmak gibi ya da sağlıksız koşullarda yaşamak ve uygun konut sahibi olamamak gibi temel hizmetlerden yoksun olmak kadın yoksulluğunun hem nedeni hem sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu nedenler ve sonuçları çok kapsamlı olmakla birlikte aşağıda belli başlı nedenler ayrıntılandırılmıştır.

5.1. Toplumsal cinsiyet: Toplumdaki her birey için kadın ve erkek olmanın, biyolojik özellikleri dışında yaşadığı toplumun ahlak, din, kültür, gelenek ya da erkeğe farklı davranır; onlara farklı özellikler, davranışlar ve görevler yükler. Örneğin, kadından ev işlerini yapmaları beklenirken, erkekten ailenin gelirini sağlaması beklenir. Gerçekte kadın ve erkek denildiğinde aklımıza gelenlerin önemli bir kısmı, bu toplumsal anlamla ilgilidir ve biyolojiyle ilgisi yoktur. Kadına ve erkeğe ilişkin bu kalıpyargıları da barındıran ve bu toplumsal anlamı veren kavram toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet, bireyin, biyolojik cinsiyeti üzerine toplum tarafından inşa edilen, şekillendiren, dayatılan cinsiyet özellikleri ve beklentilerden oluşur. Dil, söylem, pratikler, davranışlar ve ilişkiler aracılığıyla yani toplumsallaşma süreci ile kişinin yaşadığı toplum içerisinde edindiği cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet doğumdan itibaren aileden başlar. Araştırmalar ve pratikler özellikle ataerkil, muhafazakâr ve radikal toplumlarda daha ağır şekillerde kız çocukları aleyhine ayrımcılık olduğunu göstermektedir [9].

Aile içerisinde kız çocuklarının eğitimine yeterli önem verilmemekle birlikte, erkeğe daha fazla önem verilmekte ve ev dışı sorumluluklarda hep daha ön planda olmaktadırlar. Kız çocukları, aile içinde daha çok anneye ve aileye yardım, ev işlerini yapma gibi sorumluluklarla çevrilirken, erkek çocuklarına istedikleri takdirde eğitimlerine devam etme ya da ev dışı işlerle meşgul olma sorumlulukları verilmektedir. Böylece hane içinde başlayan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin daha çocukluktan başlayarak kadınlar tarafından içselleştirilmeleri sağlanmaktadır. Çocukluk döneminde başlayan kadının ikinci plana itilmesi durumu, çocukluk dönemi sonrasında da devam etmektedir [26]. BM-Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI), kadınlara yönelik önyargıları ölçerek insanların kadınların rollerine ilişkin tutumlarını dört temel boyuta göre tespit etmektedir. Bunlar: “politik, eğitimsel, ekonomik ve fiziksel bütünlük”. Küresel

nüfusun %85'ini kapsayan endeks, 10 erkek ve kadından 9'unun kadınlara karşı temel önyargılara sahip olduğunu ortaya koymaktadır [27].

5.2. Eğitimde fırsat eşitsizlikleri: Sadece kadınlarda değil, erkek nüfusunda da hatırı sayılır sayıda eğitim eksikliğinden kaynaklanan yoksulluk görülmektedir. Eğitim ve yoksulluk ilişkisi tam anlamıyla bir kısır döngü yaratmaktadır. Yoksulluğun artmasıyla istenilen eğitimi alabilmek zorlaşırken eğitim düzeyinin düşmesiyle birlikte yoksulluk artmaktadır. Yoksulluğun kısır döngüsü çıkılamaz bir hal yaratmaktadır. Yeterli geliri olmadığı için iyi bir eğitim alamayan bireyler ilerleyen yıllarında yeterli eğitime sahip olmadıkları için iyi gelir elde edebilecekleri bir iş ya da meslek sahibi olamamaktadırlar. Bu sorunun yaşanmasında, piyasanın talep ettiği niteliklerin bireylere aktarılmaması etkili olmaktadır. Eğitim anlamında kadınların bu olanaklardan yeterince yararlandırılmamaları, erkeklere göre daha az eğitim alıyor olmaları yoksulluğun kadınlaşmasını artırmakta hatta kalıcılaştırmaktadır. Yeterli eğitim olanaklarından yararlanamayan kadınlar, çoğunlukla nitelik gerektirmeyen, sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde ve enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk hızla ve kalıcı şekilde kadınlaşmaktadır [26]. Oysa eğitimli bireyler sadece kendileri için değil toplum faydasına ve ekonomik büyümeye daha yüksek katkı vermektedirler. İlgili yazında eğitim ve teknoloji üretim faktörleri olarak kabul eden büyüme modelleri bu durumu ortaya koymaktadır. Örneğin: Barro (1991)'ya göre [28]; eğitime yapılan yatırımlar, beşerî sermaye üzerinden ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır. Eğitim düzeyi yüksek işgücü, emek piyasasında daha az eğitimli işgücüne kıyasla yüksek ücret, gelir ve meslekte daha çok hareketlilik ve istihdamda istikrar olmak üzere üç temel avantaj elde etmektedir. Yoksullukla eğitim arasındaki ilişkiyi incele-yen farklı ülke/bölge yıllara dayalı birçok çalışma yapılmıştır. Psacharopoulos ve Patrinos (2018)'na göre 1950'den 2014'e kadar 139 ülkede, eğitim ve birey-sel kazanç arasında güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Becker (1965)'e göre yoksulluğun azaltılması ile beşerî sermaye yatırımları arasında yakın ve açık bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle de eğitim, yoksulluk sorununun çözümünde temel faktörlerden biri olarak görülmektedir [29]. Son zamanlarda yapılan ve eğitim ve gelişim ile ilgili olan hemen hemen tüm araştırmaların sonuçları, yüksek gelişimin yüksek eğitim seviyesine dayandığını göstermiştir. Bazı araştırmacılar, ülkelerin ekonomik ve politik temellerine bağlı olarak, akademik ya da mesleki eğitimin, uzun dönemde yoksulluk döngüsü ile başa çıkabileceği sonucuna varmışlardır.

Türkiye'de 1997-1998 zorunlu eğitim politikası ile artan eğitim süresi ve eğitimdeki artışın ücretlere yansımasına ilişkin bir araştırmada 2002-2013 dönemine ait Hanehalkı İşgücü Araştırmaları üzerinden inceleme yapılmıştır. Lise mezunu kısıtı altında ücret düzeyleri ile politika arasındaki nedensel ilişkiye göre erkeklerde %2-2,5 kadınlarda ise %7-8'lik ücret artışı olduğu sonucuna ulaşılmıştır [30].

5.3. Cinsiyetlerarası kaynak ve gelir dağılımı eşitsizlikleri: Gelir dağılımındaki dengesizlikler toplumda yoksul ve zengin olarak, ikili ekonomik yapı oluşturmaktadır. Bu durum, özellikle yoksul tabakadaki kadınların emeğinin hem aile içinde hem de aile dışında sömürülmesine neden olmaktadır. Kadınlara daha düşük ücret, daha az hak ve daha az ilerleme fırsatları ataerkil sistemin maddi temelini oluşturur; bu bir yandan kadının aile içi «doğal» konumunu pekiştirirken, erkek egemenliğinin de sürdürülebilirliği sağlar. Ekonomik sistem aracılığıyla Toplumsal cinsiyetin varlığı ve sürdürülebilirliği sağlanmış olur.

Aşağıda Tablo1'de [31] eğitim durumuna bağlı olarak cinsiyetlere göre değerlendirildiğinde, Türkiye'de kadınların tüm düzeylerde erkeklere göre daha az gelir elde ettikleri görülmektedir. 2021- 2022 yılı arası değişim değerlerine bakıldığında erkek tüm eğitim düzeyleri için erkeklerin geliri %34,3 artarken kadınların %21,5 artmıştır. Başka bir deyişle hem gelirden hem de ge-lir artışından kadınlar daha az yararlanmaktadır. Bu durumun kadın erkek arasındaki gelir farklılığını açarak, ilerleyen dönemlerde benzer bir trend sürdürülürse işi olsa bile kadınların yoksullaşacağını ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Eğitim durumuna göre yıllık ortalama esa iş gelirleri (TL), 2021, 2022

	Toplam			**Erkek**			**Kadın**		
Eğitim durumu	**2021**	**2022**	* **%**	**2021**	**2022**	* **%**	**2021**	**2022**	* **%**
Tüm eğitim düzeyleri	47886	62826	31,2	50678	68047	34,3	40116	48745	21,5
Okur-yazar olmayan	19835	25406	28,1	23642	30799	30,3	17020	21181	24,4
Bir okul bitirmeyen	25911	34755	34,1	29373	39994	36,2	19211	23141	20,5
Lise altı eğitimli	35344	46916	32,7	38058	50953	33,9	23672	30233	27,7
Lise ve dengi okul	47326	62835	32,8	50998	69085	35,5	33359	40276	20,7
Yükseköğretim	68229	87451	28,2	75360	99836	32,5	56814	68026	19,7

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022 data.tuik.gov.tr/

Note: Gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır. *Değişim

5.4. Kadın istihdamının yetersizliği: Kadının gelir sahibi olamayacağı bir işe sahip olamaması başlıca bir yoksulluk nedenidir. Bir iş sahibi olan kadınlar içinse işgücü piyasalarında tüm ülkelerde cinsiyetlerarası ayrımcılık sözkonudur. *Toplumsal cinsiyet*, kadınların istihdama erişimini, kadın işgücü arzını sınırlandırmaktadır. *Çalışma hayatındaki cinsiyet ayrımcılığı*, kadınların nitelikli işlerde yer almalarını ve kariyer yapmalarını engellemektedir. Kadının çalışmasına izin vermemek, terfi etmesini engelleyecek kısıtlamalar, iş bulmasını kolaylaştırıcı becerileri geliştirecek etkinlikleri engellemek vs. pek çok *ekonomik şiddet* örnekleri kadın istihdamının artmasının önündeki engellerdir. Bunun yanısıra, *cinsiyete dayalı iş bölümü* sonucu kadınların daha düşük ücretli işleri yapmaları erkeklerin kadınlar üzerinde maddi avantajını pekiştirir; Kadınların ev-içi vb. sorumlulukları ise, onların işgücü piyasasında aşağı (ikincil) konumlarını pekiştirir. Görece düşük eğitimli kadınlar, -ancak- belli mesleklerde, belli süreli (part-time) işlerde veya kayıtdışı sektörlerde görece daha düşük ücretlerle çalışmak olanağı bulabilmektedir. Çoğunlukla kadınlar niteliksiz işçi olarak ya da aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu durum yukarıda Şekil-1 üzerinden yapılan değerlendirmelerde de ifade edildiği gibi, çalışsalar bile kadınları yoksul kılabilmekte, "çalışan yoksullar"a dönüştürmektedir. ILO verileri (2004: 29), kadınların tüm dünyada istihdamın %40'ını oluşturmalarına rağmen, çalışan yoksulların %60'ını oluşturduklarını ortaya koymuştur. Kadınlar işgücü piyasasına erkeklerle eşit oranda, eşit konumda ve eşit ücretle erişememektedirler. İşgücü piyasalarının yeniden yapılandırılması ve kuralsızlaştırılması, bu eşitsizliği daha da keskinleştirmiştir. Bu durum çalışan yoksullar içinde kadınların oranını önemli düzeyde artırmaktadır.

Tablo 2'de görülebileceği gibi, tüm çalışanlar açısından da her bir meslek grubunda da, erkekler kadınlara göre daha fazla gelir elde etmektedirler. Yıllık değişime bakıldığında erkek gelirlerindeki artış kadınların gelir artışından -Kendi hesabına çalışanlar hariç- daha yüksektir. Bu da kadınların iş sahibi olup kendi işlerini kurmalarının önemini ortaya koymaktadır. Türkiye'de ücretsiz aile işçisi olarak nitelikli tarım, ormancılık işlerinde çalışanlarda diğer meslek gruplarına göre yoksulluk oranı oldukça yüksektir ve bu meslektekilerin %34,3'ü yoksulluk sınırının altındadır [29]. Daha önemlisi, kadınlar kayıt-dışı sektöre yöneltilirken sosyal güvenceden yoksun olarak özellikle ilerleyen yaşlarında yoksulluk tehdidi ile karşı karşıyadırlar.

Tablo 2. Esas işteki durumlarına göre yıllık ortalama esas iş gelirleri, (TL), 2021,2022

	Toplam			**Erkek**			**Kadın**		
İşteki durum	**2021**	**2022**	* **%**	**2021**	**2022**	* %	**2021**	**2022**	* **%**
Tüm çalı-şanlar	47886	62826	31,2	50678	68047	34,3	40116	48745	21,5
Ücretli maaşlı	46846	56899	21,5	49273	60541	22,9	41353	48867	18,2
Yevmi-yeli	18006	25632	42,4	19867	28651	44,2	10451	14784	41,5
İşve-ren	136280	220482	61,8	138169	225970	63,5	123698	180938	46,3
Kendi hesa-bına	47326	58697	55,0	40549	62556	54,3	22302	36543	63,9

Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022 data.tuik.gov.tr/
Note: Gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır. *Değişim

Kadınlar her ne kadar istihdam içerisinde yer alsalar bile geleneksel annelik, eş olma gibi rolleri, ev-içi sorumluluklarının fazlalığı onların idari ve yönetim kademelerinde yer almalarını ve kariyer yapmalarını engeller cam tavanlar yaratmaktadır. Bu konularda destekleyici koşullar da yeterli değildir. Ayrıca, göç hareketlerinin yarattığı sorunlar mevcuttur. Kırsalın iticiliği nedeniyle kente göç eden kadınların; kentlerde yeterli istihdam olanaklarından yoksun olması sonucu, kayıt dışı ekonomiye dâhil olması ve sosyal güvenceden yoksun kalmaları diğer istihdama bağlı sorunlardan bazılarıdır. Kadınların genellikle erkeklerden daha düşük ücret aldığı, işyerlerinin büyük çoğunluğunda çocuk bakım tesislerinin olmadığı, çalışan nüfusun büyük çoğunluğunun özel kreş veya anaokulu masrafını karşılayacak gücünün olmadığı, toplumda çocuk bakımının genellikle annenin görevi olarak düşünüldüğü göz önünde bulundurulduğunda, haneye gelir getirecek kişi olarak daha yüksek ücret elde etme olanağı olan erkeklerin tercih edildiği, kadınların ise çocuk bakımı ile yükümlü sayıldığı söylenebilir [32].

Kadınların işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları açısından Türkiye'nin, dünya geneli ve çeşitli bölgeler ile kıyaslandığında, kadın istihdamı açısından son derece kötü bir noktada olduğu bir kez daha görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK)'in 10 Ekim 2022'de yayınladığı haber bülteninde

Ağustos 2022 işgücü istatistikleri yer almaktadır. Ağustos 2022'de mevsim etkisinden arındırılmış istihdam oranı %47,9 olarak gerçekleşirken, kadınlarda bu oran %30,8 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam edilenlerin sayısı 2022 yılı ağustos ayında bir önceki aya göre 366 bin kişi artarak 31 milyon 14 bin kişi, istihdam oranı ise 0,5 puanlık artış ile %47,9'a ulaşmıştır. Yarım puanlık bir artış gerçekleşse bile bu artış oranı içinde kadın istihdam artışı halen yeterli değildir.

Sonuç olarak kadın istihdamının artmasında etkili başlıca faktörler şunlardır; (i) Dünya genelinde çalışan kadınları koruyucu ve destekleyici yasaların ve uygulamaların artması; (ii) Eğitim olanaklarının artması, (iv) Standart dışı (a-tipik) çalışma şekillerinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşması ve (vi) Toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler etkili olmaktadır.

5.5. Kadının yeterli ölçüde yasalarla korunmaması: Hukuk kurumuna bağlı kadın sorunları çok çeşitli olmakla birlikte kadın yoksulluğu bağlamında yaşanan temel sorunlar aile hukuku, iş kanunu, veraset kanunu kapsamında yoğunlaşmaktadır. Modern iş hukuku düzenlemeleri kapsamında kadınlara yönelik negatif yasağı sözkonusudur. Ancak, mesleki ayrımcılık sonucunda bazı meslek grupları kadınlara özgü, bazıları erkeklere özgü kabul edilmektedir. Hukuki reformlar aile içindeki bireylerin şekli anlamda eşitliğine yani eşit haklara sahip olmalarına katkı vermekle birlikte ev içinde adaletin sağlanması konusunda yeterli olmamıştır. Kadınlar ve erkeler arasındaki iş hayatındaki eşitsizlikler aile hayatındaki eşitsizlikleri devam ettirmektedir. Kadınların ekonomik anlamda daha zayıf statüde olmaları, onları ev içinde erkeklere bağımlı kılmaktadır. Bu nedenle hukuki anlamda ev-reisliği ortadan kaldırılsa bile fiili anlamda devam etmektedir. Feodal anlayış, dini ve kültürel inanışlarla beslenen toplumsal cinsiyet kadınların miras haklarından kullanamamalarına ve karar mekanizmalarına katılamamalarına yol açmaktadır. Kadınlar sosyal haklarını ve vatandaşlık haklarını yeterince bilememekte ve kullanamamaktadırlar. Kadınlar, mali ticari ve diğer ekonomik politikaların düzenlenmesi dahil ekonomik karar alma mekanizmalarında, vergi sistemlerinde ve ödemelere ilişkin süreçlerde hemen hemen hiç yer almamakta ya da yeterince temsil edilmemektedirler.

Ulusal ve uluslararası ölçekte kadın haklarını savunan önemli sözleşmeler bulunmaktadır. [9]. Örneğin, İş hukuku kapsamında Türkiye Uluslararası Ça-

lışma Örgütü (ILO)'nün iş girişinde ya da işten ayrılmalarda cinsiyet ayrımcılığını yasaklayan (Sözleşme 111) ve pozitif ayrımcılık içeren çeşitli sözleşmelerini imzalamıştır. Eşit işe eşit ücret ilkesini içeren 100 sayılı sözleşmeyi Türkiye 1966 yılında imzalamış ve 4857 sayılı iş kanununda maddeleştirmiştir.

5.6. Kadınların karar mekanizmalarına katılamaması ile kamusal kaynaklardan ve hizmetlerden eşit pay alamamaları arasında da doğrudan bir ilişki söz konusudur. Yönetici ve karar verici mercilerin çoğunlukla erkeklerden oluşması, kaynak tahsisinin ve kamu politikalarının cinsiyet körü olmasına yol açmaktadır. Kadınların kariyerlerine devam edememeleri hem sosyal hem de ekonomik olarak toplumda ikincil statüde yer almalarına yol açmaktadır. Daha da önemlisi idareci, yönetici, kural koyucu veya kanun yapıcı vb. niteliklerle toplumda söz sahibi olamamaları, -kadın bakanlıklarının erkek olması örneğinde olduğu gibi- kadınları kendileri aleyhine işleyen kurumsal mekanizmaların ortadan kaldırılmasına müdahale edememelerine de yol açmaktadır. Bu nedenle cinsiyet eşitsizliğini önlemeye dönük adımlar atılmadığı gibi, genel ve yerel bütçeden kadınların daha az pay alması; eğitim, sağlık, adalet, kültür ve spor hizmetlerine kadınların daha az erişebilmesi; sosyal güvenlik sisteminin kadınları daha az kapsaması gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır [33]. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) hazırladığı son Toplumsal Cinsiyet Sosyal Normları Endeksi (GSNI) raporuna göre, "Dünyadaki insanların neredeyse yarısı, erkeklerin kadınlardan daha iyi siyasi liderler olduğuna inanıyor ve beş kişiden ikisi, erkeklerin kadınlardan daha iyi iş yöneticisi olduklarına inanıyor. Cinsiyet önyargıları hem düşük hem de yüksek İnsani Gelişme Endeksi (İGE) ülkelerinde belirgindir. Bu önyargılar bölgeler, gelirler, gelişmişlik düzeyi ve kültürler arasında geçerli olup onları küresel bir sorun haline getirmektedir."

5.7. Sosyal dışlanma: Sosyal dışlanma ilkesine göre yoksulluk ve sosyal dışlanma her zaman birlikte bulunmaktadır. Yoksulluk içinde kadınlar genellikle toplumsal, sosyal ve siyasal faaliyetlere katılmaya göze alamaz. Ek olarak, yoksulluk kadınların sosyal dışlanma eğilimini güçlendirip kişinin kendine güveni üzerinde olumsuz bir etki yaratır. Bu nedenle, sosyal dışlanma sonuçları sadece yoksul kadınların refahını etkileyen değil, ama aynı zamanda onların yoksulluktan kurtulma umudu azalmaktadır. Kadınlar kamusal alandan uzaklaştırılıp hane özelinde yaşamaları zorunlu kılındıkça, eğitim-öğretim almaları, öğrenmeleri, kendilerini geliştirmeleri, özgüvenlerini ve kişisel becerilerini arttırmaları mümkün olmayacaktır. Bu durum, kadınların cesaretlerini kırarak,

onların gerek sosyal yaşama gerekse iş yaşamına katılmalarını engelleyen temel unsurlardandır. Kadınların sosyal olarak dışlanmasının olumsuz sonuçları, sadece onları değil, kadınların yetiştirecekleri ve dolayısıyla örnek olacakları çocuklarını da kültürel ve psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyecektir. Kadınların gelire, üretim araçlarına ve kaynaklara eşitsiz erişimi gibi yoksullukla doğrudan ilişkili olan faktörler kadar, çocuk yaşta evlendirilmeleri, hareketliliklerinin kısıtlanması, üreme konusunda kendi kararlarını veremiyor oluşları gibi sonuçları olan cinsiyet eşitsizliği de kadınları yoksulluk döngüsüne sokmaktadır [34].

5.8. Küreselleşmenin kadın emeği için tehditleri: Küreselleşme ile teknoloji yayılımı, sermaye hareketliliği artarken üretimin ucuz işgücü olan ülkelere doğru yayılması yoksulluğun da ülkeler arası yayılmasına sebep olmuştur. Sanayileşmenin hızla arttığı, üretim yapısının ve işgücü piyasasında uygulanan politikaların liberalleşmesi bu durumun temelini oluşturmaktadır. Neoliberal politikaların temel işleyiş biçimi, ekonomiye kamu müdahalelerini reddeden ve serbest piyasa ekonomisi içinde özel sektörü teşvik eden bir yapıdır; Kamu mülkiyetinin yerini özel mülkiyete bırakması istenir. Küreselleşme ile ekonomik sınırların kalkması özel sermayenin dünya üzerindeki serbest dolaşımını ve hızını arttırmış, IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla Neo-liberal politikalar dünya geneline yayılmıştır. 1980'li yıllardan itibaren Neo-liberal hükümetler ABD, İngiltere ve Türkiye başta olmak üzere iktidara gelmeye başlamışlardır. Küreselleşme ve liberalleşme söylemleri bu tip iktidarların güçlenerek çoğalmalarında en önemli faktör olmuştur.

Günümüzde Neo-liberal politikalarla birlikte, işçilerin sendikal haklara yeterince ulaşamaması, çalışan yoksulların sayıca artmasında önemli bir yere sahiptir. AB üye ülkelerde 2017 yılı itibariyle erkeklerin %9,8'i, kadınların ise %9'u çalışan yoksul konumundadır. Bunun nedeni yoksulluk hesaplamalarının hane düzeyi üzerinden yapılması ve kadınların hane geliri üzerinde nispi olarak daha az katkı sağlamasıdır [35]. Küresel faydalar cinsiyetler arasında da ülkelerde olduğu gibi eşit dağılmamıştır; kaynaklara erişimdeki eşitsizlikler sonucu yoksulluk kadınlaşmış, toplumsal cinsiyet eşitsizliği artmış; enformel sektörler büyümüş, çalışma koşulları kadınlar aleyhine olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan bazıları aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

5.8.1. Küresel ekonomi, kadın işgücü arzının esnek olduğunu varsaymaktadır; ancak, işgücü talebi artışı olursa çalışabileceklerini, talep daraldığında iş-

ten çıkabileceklerini öngörerek kadınları «sayısal esneklik unsuru» olarak varsaymaktadır. Kadınlar aile için ek gelir sağlayan, yalnızca aile bütçesini destelemek amacıyla çalışan bireyler, yani «yedek işgücü» olarak kabul edilmektedir.

5.8.2. Küresel Neo-liberal kurumların ve politikaların dayattığı yapısal uyum politikaları, özelleştirmeler, ihracata yönelik düzenlemeler, kadınlara istihdam alanı açmakla birlikte; onları görece daha düşük becerili ve düşük ücretli işlere kanalize eden teşviklerle haksızlığa maruz bırakmaktadır.

5.8.3. Neo-liberal tarım politikaları, küçük üreticiliğin tasfiyesi ve tarımsal üretim alanları ile hayvan sayısının sürekli biçimde gerilemesine yol açmıştır. Bu dönüşüm sonucunda -yukarıda istihdam ile ilgili açıklamalarda da değinildiği gibi- sonucunda kendisini gösteren kente göç dalgası, önceden tarımsal istihdama katılan kadınların kentte istihdam olanaklarına kolayca erişememesi ve ev kadını olmak ya da kentte enformel işlerde çalışmak gibi iki seçeneğe mahkûm olmasıyla sonuçlanmaktadır.

5.8.4. İşgücünün uluslararası dolaşımının hızlanmasına bağlı ortaya çıkan tehditler söz konusudur; kadınları ekonomik, etik, sosyal istismarlara açmaktadır. Dünya'da göç edenlerin %80'ni kadınlar oluşturmaktadır. Göç sürecinde ve sonrasında yaşanan sorunlar en çok kadınları etkilemektedir.

5.8.5. Ticari avantaj yaratmak (üstünlük sağlamak) isteyen Neoliberal hükümetler, özellikle ihraç üretimini arttırmak amacıyla ücret ve çalışma koşullarını sınırlamaktadır. Maliyet avantajı yaratmak için, esnek çalışma biçimleri üzerinden ucuz işçi olarak kadınları istismara açık hale getirmektedirler.

5.8.6. Gelir dağılımını bozan etkileri nedeniyle Neoliberal politikalar karşıtı kamusal harcamaları güçlü olan Sosyal devlet anlayışındaki erozyon; sosyal güvenlik ve yardım kuruluşlarının tasfiyesi (çocuk ya da yaşlı bakımını devletin üstlenmemesi; Eğitim sağlık vb. kamusal hizmetlerin paralı hale gelmesi (kız çocuklarının eğitimlerini yarıda bırakmaları) vs. şekillerde kadınlar aleyhine sorunlar yaratmakta; kadınların iş yüklerinin artmasına, istihdam alanından çekilmelerine, güvencesiz esnek işlere yönelmelerine neden olmaktadır. Devlet tarafından sunulmayan hizmetlerin önemli bölümü, kadınlar tarafından karşılıksız olarak yüklenilmektedir; Çocuk yaşlı bakımı gibi ya da altyapısız su tesisatının yokluğu durumunda kadınların uzak mesafelerden su taşıması örneğindeki gibi. Kaynaklara yeterli düzeyde erişemeyenler içinde kadınların ve kız çocuklarının oranının yüksek olması, küreselleşmenin yarattığı dengesizliklerin ve eşitsizliklerin olumsuz etkilerinin yine en çok kadınlar üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

6. Yoksullukla Mücadele Eden Kurum ve Kuruluşlar

2017 yılı WEF Küresel Cinsiyet Eşitliği Uçurumu Raporu'nda cinsiyet eşitliğindeki uçurumun kapanmasının 217 yıl alması tahmin ediliyor. Günümüzde yoksullukla mücadele, kalıcı çözümler üretilebilmesi adına devlet politikası haline dönüşmüştür. Devletler yoksullukla mücadelede tek başına değillerdir. Gerek yerel gerekse uluslararası kurum, kuruluş ve örgütlerden bu konuda destek alabilmektedirler. Dünyada yoksullukla mücadele için bazı uluslararası kuruluşlar önemli çalışmalar yapmaktadır. Bunlara örnek olarak Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gösterilebilir. Dünya Bankası'nın yoksulluğun engellenmesinde etkin olabilmek için; ekonomik büyüme, ekonomik büyümenin yoksul kesim için avantajlı hale getirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğini artırma vb. çalışmaları bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) yoksullukla ilgili birçok kuruluşla da iş birliği içerisindedir. BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) iş birliği içinde olduğu kuruluşlar arasındadır. IMF, borç yükü en ağır olan yoksul ülkelerin borç yükünü hafifletmek için çalışmalar yapmaktadırlar. Böylece, borç sorunu olan ülkelerin sorunları daha fazla büyümeden, bu ülkelerin ekonomik kalkınmayı sağlaması amaçlanmaktadır. OECD, sosyal politikalarda istihdam garantisi, emekli maaşı, çocuk ve engelli ödeneği, kırsal kesimlerde ekonomik büyümenin teşvik edilmesi gibi konular üzerinde çalışmalar yapmaktadır.

Türkiye'de yoksullukla mücadelede önde gelen kurumların başında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı bulunmaktadır. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren bazı kurum ve kuruluşlar, 2011 yılında tek çatı altında birleştirilerek Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığa bağlı olarak beş genel müdürlük ve Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı olmak üzere altı temel hizmet birimi bulunmaktadır. Türkiye'de yoksullukla mücadele konusunda doğrudan yaklaşım kapsamında uygulanan politikalarda örnek olarak parasal ve ücretsiz sağlık yardımı sağlayan 1992'de başlatılan Yeşil kart ve on yıl sonra onun yerine uygulanmaya başlayan Genel sağlık sigortası uygulaması verilebilir. Türkiye'de uygulanan dolaylı yoksullukla mücadele aracı olarak mikrokredi uygulamaları örnek gösterilebilir. Bu uygulamalar, çok küçük ölçekli işletme sahibi olan bireylerin işletmelerini büyütebilmelerini sağlamak amacıyla mikro düzeyde verilen kredileri ifade et-

mektedir. Mikro krediler genellikle dar gelir grubu içinde yer alan kadın girişimcilere yöneliktir. Mikrokredi sistemi mevcut koşullar altında finans kuruluşlarından hizmet alamayan yoksulları iktisadi açıdan bağımlılıktan kurtarmak ve bunun yanı sıra bu bireylerin üretken konuma geçip düzenli gelir elde etmelerini bekleyen bir yaklaşımdır. Yoksulların tespiti ve mükerrer yardımları önlemek amacıyla kurulan Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS), yerel yönetimler bazında belediyelerin faaliyetleri, dernekler ve vakıflar tarafından uygulanan "gıda bankacılığı" yoksullukla mücadeledeki diğer uygulama örnekleri arasındadır.

7. Dünya'da Kadın Yoksulluğunun Boyutları

Şekil 1 ve Şekil 2'den takip edilebileceği gibi, Dünyanın tüm bölgelerinde, en az bir yoksulluk eşiğinde (1,90 $, 3,20 $, 5,50 $ ve ulusal yoksulluk sınırı) kadın yoksulluk oranları, erkeklerdeki yoksulluk oranlarından daha yüksektir. Aşırı yoksul kadınların %62,8'i Sahra Altı Afrika'da, %20,9'u Orta ve Güney Asya'da, %5,3'ü Latin Amerika ve Karayipler'de, %5,1'i Kuzey Afrika ve Batı Asya'da, %4,8'i Doğu ve Güneydoğu Asya'da, %0,8'i Güney Afrika'da yaşıyor. Avrupa ve Kuzey Amerika'da %0,3, Okyanusya'da (Avustralya ve Yeni Zelanda hariç) %0,3 ve Avustralya ve Yeni Zelanda'da %0,01. Tahminlere göre dünyadaki aşırı yoksul kadın ve kızların %83,7'si yalnızca iki bölgede yaşayacak: Sahra Altı Afrika (%62,8) ve Orta ve Güney Asya (%20,9). [36]

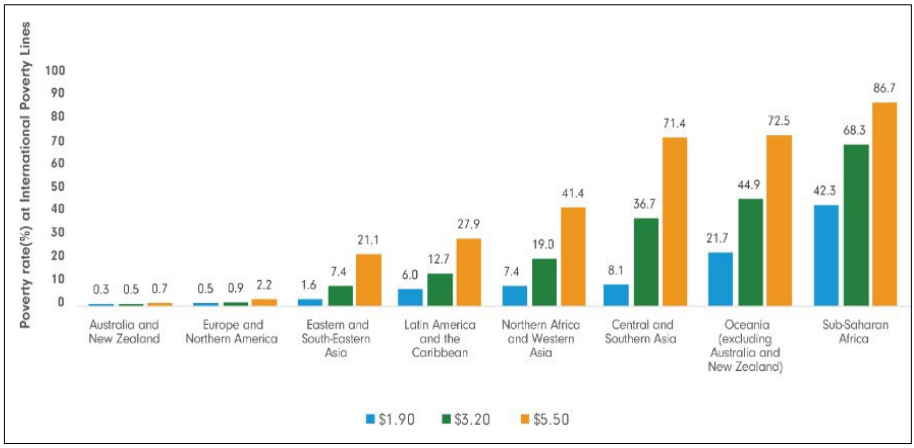

Şekil 1. 1,90 ABD Doları, 3,20 ABD Doları ve 5,50 ABD Doları çizgisi kullanılarak, 2022 tahminleri kullanılarak bölgelere göre kadın yoksulluk oranları

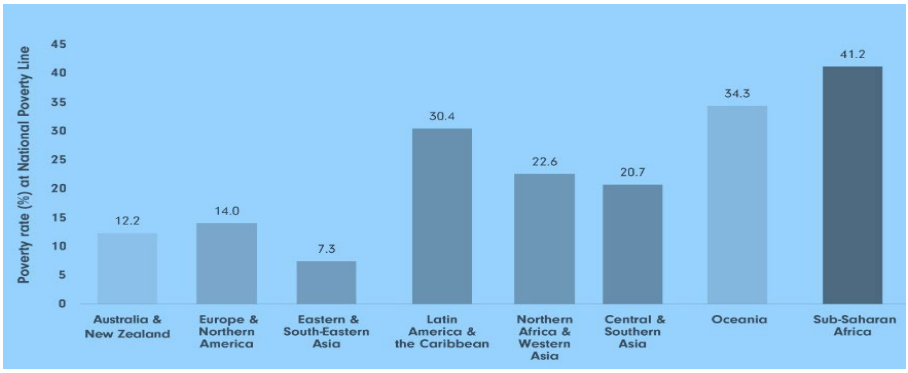

Şekil 2. Ulusal yoksulluk sınırı tahminleri, 2022 tahminleri kullanılarak bölgelere göre kadın yoksulluk oranları

Kaynak: UN Women, UNDP and Pardee Center for International Futures
Not: 186 ülkeden oluşan bir örnekleme dayanmaktadır.

8. Türkiye'de Kadın Yoksulluğunun Boyutları

Bilimsel ve akademik araştırma yapanlar dışında, başta 1998 yılından günümüze Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) olmak üzere çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar da yoksullukla ilgili hesaplamalar yapmakta; yapılan hesaplamalar gazete, televizyon, sosyal medya vb. aracılığıyla yayınlanmaktadır. Türkiye'deki sendikalar da yoksulluk ve açlık sınırı hesaplamaları yaparak toplumsal bilinci, farkındalığı artırmaktadır. Hesaplama yöntemleri farklı olsa da ortaya çıkan sonuçlar, Şekil 4'de görülebileceği gibi her geçen gün yoksulluk ve açlık sınırında olan bireylerin sayısının arttığını; açlık ve yoksulluk sınırı rakamlarının yükseldiğini göstermektedir. Bununla birlikte, içinde yaşadığı hanenin gelir düzeyi ve hayat standardı ne olursa olsun, Türkiye'de kadınların ezici çoğunluğu kendine ait bir gelirden yoksundur. Toplam nüfus gelir gruplarına ayrıldığında, hiçbir kişisel geliri bulunmayan kadın oranının bütün gelir gruplarında %77'den büyük olduğu saptanmıştır [37]. Çalışma çağında olup istihdamın dışındaki kadınların da hesaplamaya dahil edildiği bir araştırmaya göre [29], çalışma çağındaki erkeklerin %18,5'i yoksul iken, kadınların %19,8'i yoksul konumundadır.

Gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçülmesinde en çok kullanılan yöntemlerin başında Gini katsayısı gelmektedir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değerdir ve değer sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği; bire yaklaştıkça ise gelir dağılımında bozulmayı göstermektedir. OECD'nin 2021 veya en yakın yıl verilerine göre, gelir dağılımı dengesizliğinde ülkeler sıralamasında, zirvede 0,487 puan ile Kosta Rika yer almaktadır. Ardından Şili (0,46) ve Meksika (0,42) geli-

yor. Dördüncü sıradaki Türkiye'nin 2018 yılındaki Gini katsayısı ise 0,397 puandır. AB üyeleri içinde ise gelir dağılımı en bozuk ülke en yüksek oran 0,402 puan ile Bulgaristan'dır. Türkiye, AB ülkeleri içinde gelir adaletsizliğinin en yüksek olduğu ikinci ülke konumundadır. 2020 anket yılı ve 2019 referans yılı verilerine göre; Türkiye'de en zengin %20'lik kesim gelirin %47,5'i; en yoksul %20'lik kesim ise gelirin sadece %5,9'unu alabilmektedir.

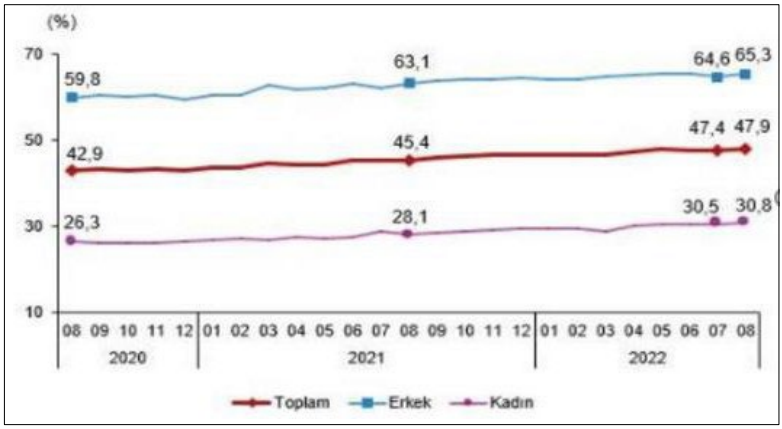

Şekil 3. Ağustos 2022 Türkiye İstihdam Oranı

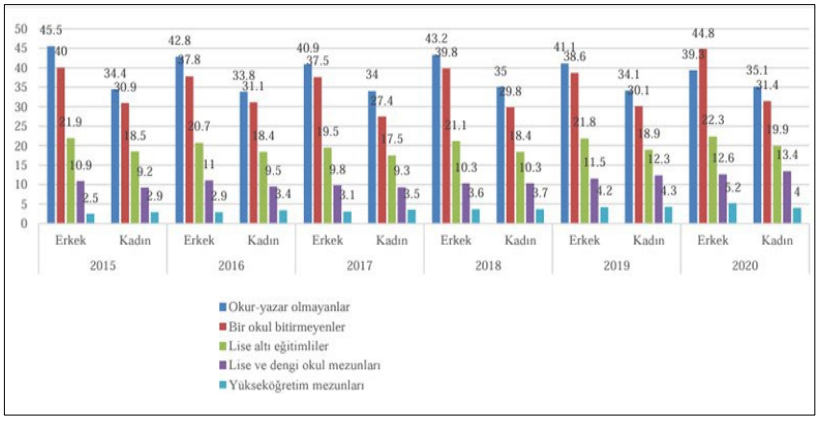

Şekil 4. Hanehalkı üyelerinin eğitim durumuna ve cinsiyete göre yoksulluk oranları, 2015-2020, 15 yaş ve üzeri

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2012-2020

TÜİK araştırma sonuçlarına göre Şekil-3 [38]; Türkiye'de kadın istihdamının neredeyse erkek istihdamının yarısından daha az olduğunu göstermektedir. Şekil-4'de, eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı incelendiğinde; 2020 yılında kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %12,4, lise altı eğitimli kadınların işgücüne katılım oranı %24,1, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %29,9, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %37,0 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %65,6 oldu. Dolayısıyla kadınların eğitim almasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Eğitim olanağına ulaşabilen kadınlar gelir elde edebilecekleri istihdam olanağına da daha kolay ulaşabilmektedirler. DİSK-AR'ın Mart 2021 raporuna göre [39], Türkiye'de her dört kadından sadece biri çalışıyor. İstihdama katıldığında da eş değer işe eşit ücret alamama, güvencesiz ve kayıt dışı işlerde çalışma, kadın yoksulluğunu derinleştiriyor. Genel-İş Emek Araştırma Dairesinin Şubat 2022 araştırmasına göre bir yıl içerisinde kadınlar erkeklere göre daha çok yoksullaştı (sırasıyla %4,4 ve %3,8). Kadınlar erkeklere kıyasla, sendikal haklar ve toplu iş sözleşmesinin uygulandığı sektörlerde daha düşük oranlarda çalışmaktadır. Bu durum kadınların görece erkeklerden daha düşük ücret almalarına neden olmaktadır.

Tablo3'e bakıldığında [40]; Türkiye'de üst düzey yönetici pozisyonunda veya yüksek düzeyde çalışan kadın sayısı, erkek sayısına göre oldukça düşüktür. Önceki açıklamalarda değinildiği gibi, bu durum kadınların kendi aleyhlerine çalışan mekanizmaları ya da politikaları engelleme ya da değiştirme olanaklarının olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Meslek gruplarına göre kadın sayısı

Meslek	**Kadın sayısı**		
Yıllar	**2011 yılı**	**2021 yılı**	**2022 yılı**
Bu yu kelçi	%11,9	%26,5	%27,2
Milletvekili	%9,1	%17,4	%17,3
Profeso r	%27,6	%32,4	%33,2
Şirketlerde u st du zey ve orta kademe yo - netici	%14,4	%20,7	
• 2012 yılı verisidir.			

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Kadın Bülteni, 2021

9. Yoksullukla Mücadelede Devletlerin Yaklaşım ve Politikaları

Önceki açıklamalarda yer verildiği gibi örneğin Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların yoksullukla mücadele yaklaşımı 1990'lara kadar ekonomik kalkınma bazlı olmuş, bu kurumlar ekonomik kalkınmanın yoksulluğu ortadan kaldıracak en önemli vasıta olduğu gerekçesiyle kalkınma politikalarını desteklemişlerdir.

Yoksullukla mücadelede ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirmek zorunluluğunda aktörler olarak hükümetler ön plana çıkarak, bu kapsamdaki alanlarını her geçen gün büyütme eğiliminde olmuşlardır. Devletlerin tarihsel süreçte yoksullukla mücadelede ortaya koydukları makro yaklaşımlar uyguladıkları ekonomik sisteme bağlı olarak değişebilmektedir. Bunlar ilgili yazında üç şekilde tanımlanmaktadır; ilki olan sosyalist anlayışın görece daha güçlü olduğu doğrudan yaklaşımdır. Buna göre, devletler doğrudan ve somut program ve politikalar üretmeli ve yoksul kesimlere direkt transferlerde bulunmalıdır. Küresel kapitalizmin gelir uçurumunu arttırmasının bir sonucu olarak dünyada yoksullukla mücadelede devletlerin benimsediği en yaygın yaklaşım doğrudan olup, bu mücadeleyi sosyal yardımlar aracılığıyla yürütmektedirler. Yoksullukla mücadelede doğrudan yaklaşım yöntemleri; kaynakların yeniden dağıtımını ve yoksul olanların bu kaynaklara ulaşımını kolaylaştıran politikaları, sağlık ve eğitim harcamalarını ve yoksulların istihdamını artıran ve onların konumlarını iyileştiren politikaları kapsamaktadır. Ayrıca yoksulların kullandığı mal ve hizmetlere sübvansiyon verilmesi, asgari ücret, yoksullara yönelik kredi programları ve de çocuk eğitim ve beslenme programları şeklinde sıralanabilir. Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya gibi Kıta Avrupası ülkelerinde refah devleti daha koorporatist örgütlenmiş ve doğrudan yaklaşım benimsenmiştir. Bu ülkelerde devlet, cemaat ve aile yoksullukla mücadelede önemli aracı kurumlar olarak kabul edilmektedir. Yoksullukla mücadelede devletin esas rolü üstlenmesi gerektiğini öngören bu ülkeler büyük sosyal sigorta programları geliştirmişlerdir. Sosyal sigorta sistemi, çalışanların gelirlerinden kesilen katkı paylarıyla finanse edilmekte ve sosyal yardımın şartını katkı payı ödemiş olmaya bağlamaktadır [41].

İkinci yaklaşım ise, kapitalist yapıların egemen olduğu liberal ekonomi politikalarının güdüldüğü ülkelerde yaygın olarak kullanılan dolaylı yaklaşımdır. Çünkü burada piyasa kimin zengin kimin yoksul olacağını belirleyecek mekanizmadır. Dolaylı yaklaşımda, kaynakların ekonomik büyüme için kullanılması ve dolayısıyla büyüme yoluyla yoksulluğun olumsuz koşullarının ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesi egemendir. ABD, Avusturya, Kanada, İngiltere

gibi Anglosakson ülkelerde yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşım benimsenmiştir. Bu kapitalizm ve Neo-liberal anlayışın kalesi konumundaki bu ülkelerde, refah devleti ilk yaklaşıma öre daha liberal bir yapılanma içindedir. Bu ülkeler için genel inanış, yoksulluğun ekonomik büyüme yoluyla ortadan kalkacağı yönünde gelişmiştir. Refah yardımları yoksul kişilerin yeniden iş piyasasına kazandırılması için bir araç olarak kabul edilmiştir. Bu ülkelerdeki sosyal yardımlar ılımlı transferler şeklinde düzenlenmekte ve yardımlar genelde nakit olarak yapılmaktadır. Yardımlar daha çok genel vergilerden finanse edilmekte ve muhtaç olmak temel koşul sayılmaktadır. Kısacası, yoksullukla mücadele, yaşamın genel risklerini minimuma indirmek amacına göre şekillenmektedir.

Son yaklaşım ise mevcut düzeni yoksulluğun sebebi olarak görmesi nedeniyle bunu değiştirme yolunu seçen radikal reformcu yaklaşımdır. Bu yaklaşımda üretim araçları ve ilişkileri değiştirilmeden yoksulluğun ortadan kaldırılamayacağı savunulmaktadır. Bu nedenle bu yaklaşım tarihsel olarak ilk iki yaklaşımın bir sentezi nitelendiğinde ve bunlardan birisi görünümünde olabilmektedir. Radikal reformcu ülkelere Güney ve Latin Amerika ülkeleri örnekleri verilebilir. Arjantin, Venezüella, Küba ve Bolivya devrimci sol hareketlerin var olduğu veya sol partilerin iktidara geldiği ülke örnekleridir. Bolivya'da millileştirme hareketleri ve toprak reformu kaynakların halka eşit dağıtımını ve yoksulluğun giderilmesini öngörüyordu. Bugün aksi yönde bir uygulama ise, yıllık enflasyonun %140'ı aştığı, her beş kişiden ikisinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Arjantin'de yaşanmaktadır. Ülkede insan organlarının satışının yasal olması gerektiğine inanan, Merkez Bankası'nı özelleştirme ve dolarizasyon sözü veren aşırı sağcı Javier Milei cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Bireylerin çalışmaya sevk etme amacı taşıyan sosyal yardımların temel amacı, çalışılarak elde edilen düşük gelirleri telafi etmektir. Ancak bu yardımların toplumda amacının tersine bazı sonuçlar doğurarak, kamu harcamalarını arttırdığı, çalışanların ödediği vergi yüklerini arttırdığı ve daha da önemlisi yoksulları çalışmak yerine bağımlı kılarak, tembelliğe ittiği, refah bağımlılığı sorununu ortaya çıkardığı şeklinde çeşitli eleştiriler mevcuttur. Bu nedenle her ne kadar ABD, İngiltere gibi ülkelerdeki sistemler de kişileri çalışmaya teşvik amacı taşısa da korporatist modelin daha kurumsal olması dolayısıyla liberal modelden daha başarılı olduğu iddia edilmektedir.

10. Yoksullukla Mücadelede Gelecek için Tahminler

Tüm dünyada yoksullukla mücadelede yapılan yardımların uzun dönemli sonuçlarından ziyade kısa dönemli sonuçlarına odaklanılması ve yoksulluğu

azaltmak için gelir yardımlarının yapılması, içinde bulunulan sorunu daha da derinleştirmekte ve "refah bağımlılığı" sorununu ortaya çıkarmıştır. Üstelik bu durum bu bağımlılığa sahip bireylerin siyasi ve politik sömürüsünü kolaylaştırmaktadır. Günümüzde yoksulluğun yok edilmesi değil, "yoksulluğun yönetimi" biçimine dönüşen bir sosyo-ekonomik ve kültürel dönüşüm yaşanmaktadır. Yoksulluk kültürü doğmaktadır. Buna karşın yoksullukla mücadele ve refah devleti uygulamalarında en başarılı sayılan ülkelerin İsveç, Norveç ve Danimarka gibi sosyal demokrat refah devleti modeline göre örgütlenmiş devletler olduğu kabul edilmektedir. Bu ülkelerde sosyal yardımlar, orta sınıfın yaşam standartları baz alınarak yapılmakta ve kişilerin yardım sistemine katkısının olup olmadığına bakılmamaktadır. Sosyal haklar anlayışıyla şekillenmiş bu sistemlerde bireylerin kendilerini gerçekleştirme kapasiteleri için belirli standartlarda kaynağa sahip olmaları önemlidir. Dolayısıyla bireylere istihdam sağlanması temel önceliktir. Kendine istihdam sağlanan bireyin kendine güveni yerine geldikten sonra yardımlara ihtiyaç duyma düzeyi de azalacaktır. Bu ülkeler sosyal yardımların en fazla sağlandığı ülkeler olmakla birlikte bu doğrultuda kişilerin üzerindeki vergi yükünün de fazla olduğu ülkelerdir. Devletlerin piyasalardan çekilerek ekonomi ve toplum üzerindeki etki alanlarının daraldığı Neoliberal sistemlerde, kamunun çekildiği alanların hepsinde olduğu gibi yoksullukla mücadelede de boşlukları siviller doldurmaya çalışmaktadır. Son yıllarda yoksullukla mücadele bu tip ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de esas rolü sivil toplum üstlenmiş ve yoksullara yardım sivil toplum kuruluşları aracılığıyla kurumsallaşmıştır. Bu noktada "devletin mi yoksa sivil toplum kuruluşlarının mı uygulamaları daha etkin ve yaygındır?" sorusunun cevabı yeni bilimsel araştırmaların konusu olabilir.

2019 yılı için yapılan tahminlerde aşırı yoksulluğun yüzde 8,4 seviyesine düşeceği, 2021 itibarıyla ise bu oranın yüzde 7,5'e gerileyeceğini hesaplanıyordu. Dünya Bankasının 2022'de yayımlanan Yoksulluk ve Paylaşılan Refah Raporu'nda [42]; aşırı yoksulluğun azaltılmasına yönelik küresel ilerleme neredeyse durma noktasına geldiği belirtiliyor. COVID-19'un küresel yoksulluğa on yıllardır en büyük darbeyi vurmasının ardından, iklim şokları ve dünyanın en büyük gıda üreticileri arasındaki çatışmalardan kaynaklanan artan gıda ve enerji fiyatları, hızlı bir toparlanmayı engellediği vurgulanıyor. Salgın ve küresel ekonomik durgunluğun dünya nüfusunun %1,4'ünü aşırı yoksulluğa düşmesine neden olabileceğini belirtilmiş ve bu durumu "kalkınmanın arttırılması ve yoksulluğun azaltılması mücadelesinde ciddi bir gerileme" olarak nitelendirilmiştir.

BM Kadınları, UNDP ve Pardee Uluslararası Gelecek Merkezi tarafından küresel yoksulluğa ilişkin yeni tahminler [35]; küresel olarak 388 milyon kadın ve kız çocuğunun 2022'de (372 milyon erkek ve erkek çocukla karşılaştırıldığında) aşırı yoksulluk içinde yaşayacağını tahmin ediyor. Ancak görünüm çok daha kötü olabilir. "Yüksek hasar" senaryosunda bu sayı 446 milyona (erkekler ve erkek çocuklar için 427 milyon) çıkabilir. Eşitsizlik dünya genelinde %5 artıyor; Ülkeler daha fazla borç alıyor, şiddetli akut yetersiz beslenme 2020'de daha da kötüleşiyor ve daha yüksek bodurluk seviyelerine katkıda bulunuyor; Borç riski yüksek olan ülkelerde önümüzdeki on yılda harcamalarda %5'lik bir azalma öngörülüyor; Eğitimde önemli kesintilerin yaşandığı ülkelerde eğitime kayıt ve kalite düşüşü; Düşük ve alt-orta gelirli ülkelerde çocuklarda yetersiz beslenme oranı daha yüksek düzeydedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farkı, COVID'in 2020-2022'de kadın istihdamı ve doğumlardaki artış üzerindeki orantısız etkisinin bir göstergesi olarak artıyor. Tahminler, salgının yol açtığı hasara rağmen yoksulluğun daha da derinleşmesi kaçınılmaz bir sonuç olmadığını ve yeterli politika müdahalesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG'ler) ulaşma yönündeki çabalarla bu eğilimlerin daha iyiye doğru tersine çevrilebilir olduğu belirtilmektedir. Ortaya konulan simülasyon analizi, sosyal korumaya daha fazla harcama, yeşil ekonomiye yatırım, daha iyi altyapı ve eğitim dahil olmak üzere entegre bir politika yaklaşımının 2030 yılına kadar 150 milyona yakın kadın ve kız çocuğunu yoksulluktan kurtaracağını gösteriyor.

11. Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Yaklaşımı

Türkiye'de yoksulluk sorununu çözmek için son yıllara kadar dolaylı yaklaşım benimsenmiştir. Buna bağlı olarak yoksullukla mücadele ekonomik büyümeye bağımlı hale getirilmiş, beş yıllık kalkınma planlarının ekonomik büyümeyi hızlandırarak işsizlik ve yoksulluk sorununu gidereceği düşünülmüştür. Fakat geç de olsa büyümenin yoksulluk sorununu çözemeyeceği anlaşılmış ve doğrudan yaklaşımların da yoksullukla mücadelede uygulanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye'de bugün yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşımın yanı sıra sınırlı da olsa doğrudan yaklaşım uygulamaları da mevcuttur. Buna en önemli örnek olarak ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) gösterilmektedir. [43]

1980'lerden itibaren sosyal politikaların yerini sosyal yardımlar almaya başlamış, yapısal uyum politikaları sonucunda artan yoksulluk karşısında Dünya Bankası tarafından desteklenen yoksullukla mücadele programları bir-

biri ardına uygulamaya konmuş, kamusal politikalar yerini giderek bireysel vicdani çözümlere veya mikro düzeyde yoksulluğu azaltma program ve projelerine bırakmıştır. Bu projeler, istikrar ve yapısal uyum programlarının ortaya çıkarmış olduğu yüksek düzeyde yoksulluk ve eşitsizliği yönetmenin araçları olarak önemli politik işlevler görmektedir. Yoksulluğun ilgi odağı olduğu ve örgütlü direniş stratejilerinin ve sosyal politikaların yerini "yoksulluk yardımlarının" aldığı bu süreçte, kadınlar gerek geleneksel olarak onaylanmış "korumaya muhtaç" konumları, gerekse hanedeki geleneksel rolleri nedeniyle önemli aktörler haline gelmişlerdir [33]. Türkiye'de kadın yoksulluğunun erkeklerin yoksulluğundan daha yüksek oluşu, dünya genelinde olduğu gibi yoksulluğun cinsiyetli olduğunu göstermektedir. Yoksulluğun erkekler ve kadınlar tarafından farklı ve eşit olmayan koşullarda yaşamaları yoksulluğun cinsiyetçi niteliğini ortaya koymaktadır. Kadın yoksulluğunun azaltılmasına yönelik politikalar açısından çalışmalar, kadın istihdamını nicel olarak arttırmaya yönelik politikalardan daha ziyade kadınların mesleki eğitim görerek nitelikli işgücü olarak daha iyi işlerde çalışmalarına olanak verecek kaliteli eğitim fırsatlarını arttırıcı politikaların daha verimli olacağına işaret etmektedir [44]. Son yıllarda ülkemizde ve dünyada özellikle kız çocuklarının eğitilmesi ve onların ekonomik hayata katılmaları için birçok proje ve çalışmanın yapılması hızlandırılmıştır. Kadınların istihdam edildikleri ve sektörlere bakıldığında, düzenli sosyal güvencesi olan işler yaratılmasını destekleyecek özel sosyal politikalar gereklidir. Sonuçlar ayrıca boşanmış veya eşi ölmüş kadınlara yönelik politikaların da kadın yoksulluğunun azaltılmasında etkili olacağına işaret etmektedir. Kamusal bakım hizmetlerinin, kadın istihdamının ve kadın yoksulluğunun azaltılmasında çok önemli olduğu görülmektedir.

Son olarak, Türkiye'deki yoksullukla mücadele programlarına yönelik birtakım eleştiriler söz konusudur. Bu programların kapsamlı, uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikaların bir parçası olarak ele alınmaması en önemli eleştiridir. Mücadele biçiminin yoksullara yapılan yiyecek, giyecek, yakacak gibi temel ihtiyaç yardımlarıyla sınırlı kaldığı, ülkede yoksulluğu yok etmekten daha çok idare etmeye ve/veya yönetmeye dönük olduğu yönünde genel bir kanı oluşmuştur. Son 25 yılda ekonomik iyileşme dönemlerinde dahi yoksulluk rakamlarının ve gelir dağılımının iyileşmemesi aksine gelişimi bu tezin temel dayanağı olmuştur.

Kaynaklar

[1] Yakışık, H. Fakirlikle Savaşta Uzun Dönemli Politikaların Önemi: Düzenleyici Politikalar ve Eğitim Konuları, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, 13- 15 Ekim 2010, İstanbul.

[2] Euronews: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı geçen hafta yayımladığı "2022 yıllık programı"nda ülke genelindeki yardıma muhtaç yoksul ailelerin sayısı yer almıştı. Independent Türkçe, (E.t. 20.11.2023).

[3] UNDP, Human Development Report, 2023 Global Multidimensional Poverty Index (MPI), https://hdr.undp.org/, (E.t. 11.12.20223)

[4] Rowntree, B. Seebohm, Poverty : a study of town life, 1901.

[5] Lipton, M. (1997). Poverty: Are there holes in the consensus?, World Development, 25 (2), 1997.

[6] Friedman, John, "Yoksulluğu Yeniden Düşünmek; Yetkilendirme ve Yurttaş Hakları", Çev: Nurgün Oktik ve Fethi Nas, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 17, 2002: 141-158.

[7] Sen, A. Poor, Relatively Speaking. Oxford Economic Papers, 35, 1983: 153-169.

[8] Tireli, M. Küreselleşme ve yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası göstergeleri Işığında bir analiz, Başbakanlık SYDG Müdürlüğü, 2009.

[9] Adaçay, F. R. Ekonomik Kalkınmada Yoksulluk (Yoksulluk- Mücadele Stratejileri ve Türkiye'deki Boyutları), Nisan Kitabevi, 2008.

[10] BRIDGE. Briefing paper on the 'feminisation of poverty' (prepared for the Swedish International Development Cooperation Agency), BRIDGE Report No. 59, Brighton: Institute of Development Studies, University of Sussex, 2001.

[11] Uçar, C. Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri, T.C. BAŞBAKANLIK Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Ankara 2011.

[12] Uğur, Z. Türkiye'de Kadın Yoksulluğu ve Yoksunluğu, KADEM Kadın Araştırma-ları Dergisi, kadinarastirmalari.kadem.org.tr, 2017:168-199.

[13] Güneş, F. Yoksulluk Olgusu ve Kadınların Yoksulluk Deneyimi. http://www.sav.org.tr/yazialmanak.asp?curyazi=Sen_ yok_02_F_Gunes.htm. 2009.

[14] Alptekin, D. ve Aksan, G. Yoksulluk Ve Kadın: Teorik Ve Uygulamalı Bir Çalışma, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler Ve Yeni Fikirler 13- 5 Ekim 2010, İstanbul, 2010

[15] Kelly, P. Yoksul İnsanların Politika Geliştirme Sürecine Dâhil Edilmesi: İngiltere' Den Edinilen Dersler, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu, 13-15 Ekim 2010, İstanbul.

[16] United Natıons Foundation, Sustainable Development Goals (SDGs), https://unfoundation.org/, (E.t. 08.09.2023)

[17] Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, İnsanlık, Gezegen, Refah, Barış ve İş Birlikleri. https://www.hedef5.org/genel-bilgi/, 2019.

[18] Düzkan, A. Yoksulluğun Kadınlaşması Üzerine. *Yeni Yaşam Kadın Eki*. https://kadineki.com/detay/yoksullugun-kadinlasmasi-uzerine/. (E.t. 15.01.2022)
[19] Özar, Ş., ve diğerleri (2022). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Kadın Yoksulluğu. *Cogito, "Yoksulluk" Dosyası, 105-106*, 87-112.
[20] Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk (4. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
[21] Mclanahan, S. S. & E. L. Kelly. The feminization of poverty: Past and future, In J.S.. Chafetz (Ed.), Handbook of the sociology of gender, 1999.
[22] Budig, M.J., ve England , P. The wage penalty for motherhood". Ameican sociological review, 66 (2), 2001: 204-225.
[23] Chant, S. Re-thinking the "feminization of poverty" in relation to aggregate gender indices. Journal of human development, 7 (2), 2006: 201-220.
[24] Fukuda-Parr, S. "What does feminization of poverty mean? It isn't just lack of income", Feminist Economics, 5 (2), 1999: 99-103.
[25] Top, S. Feminist Bellek. https://feministbellek.org/kadin-yoksullugu/, 2023. (E.t. 13.03.2023)
[26] Topgül, S. Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 2013: 279-291.
[27] UNDP, 2023 GENDER SOCIAL NORMS INDEX (GSNI), https://hdr.undp.org/content/2023-gender-social-norms-index-gsni#/indicies/GSNI, (E.t. 14.011.2023)
[28] Barro, R.J. Education and economic growth. In: Helliwell, J. (Ed.), The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Wellbeing. OECD/Human Resources Development Canada, Quebec. 2001.
[29] Evcim, N. Türkiye ve Dünyada Çalışan Yoksulluğu, Pamukkale Üniversitesi, SBE, İktisat ABD, YL. Tezi, 2023, Denizli.
[30] Aydemir, A., Kırdar, M.G., "Low Wage Returns to Schooling in a Developing Country: Evidence from a Major Policy Reform in Turkey", Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 79, 6, 2017: 1046-1086.
[31] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022 data.tuik.gov.tr/
[32] Peker, A. ve Kubar, Y. Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış. Afyon Kocatepe Ünv. İİBF Dergisi, 14 (2), 2012: 173-188.
[33] Ünlütürk Ulutaş, 2009 yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek, Çalışma ve Toplum, Yıl 2009, Cilt: 2 Sayı: 21, 25 – 40
[34] Çağatay, N. Gender and Poverty, UNDP Social Development and Poverty Elimination Division, Working Paper Series No: 5, New York, 1998.
[35] Pena-Casas vd. (2019) tarafından yürütülen "In-work poverty in Europe A study of National Policies 2019", s.34.
[36] UN Women, UNDP and Pardee Center for International Futures the International Futures modeling platform. https://data.unwomen.org/ (E.t.28.09.2023)

[37] Hattatoğlu, D.Yoksulluk, Kadın Yoksulluğu ve Bir Başa Çıkma Stratejisi Olarak Ev Eksenli Çalışma, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Ed.: Yasemin Özdek, TODAİE Yayın No: 311, Ankara, 2002: 303-316.
[38] TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, Hane işgücü araştırması, 2020.
[39] DİSK-AR İşsizlik ve İstihdamın Görünümü (Mart 2021) raporu https://arastirma.disk.org.tr/?p=6058, (E.t. 16.05.2023)
[40] TÜİK, İstatistiklerle Kadın Bülteni, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635, 2021.
[41] Akçiçek, A. Dünyada yoksullukla mücadele yaklaşımları ve temel politikalar, Hürfikirler, 15 Haziran 2016. https://hurfikirler.com/, 2016.
[42] WorldBank (WB), Poverty and Shared Prosperity 2022: Correcting Course, https://reliefweb.int/report/world/poverty-and-shared-prosperity-2022-
[43] Sema Yaşar, S. ve Taşar,M. O. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, The Journal of Social Economic Research, Cilt: 19 / Sayı: 38, 2019
[44] Bradshaw, S., & Linneker. B. Perspectives on gender and poverty reduction strategies from Nicaragua and Honduras. Catholic Institute for International Relations, Unit: 3, London. 2003.

Atıf (APA) için: ADAÇAY, F. R. (2023)., "Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları Kapsamında Kadın Yoksulluğu," *SOSYAL BİLİMLERDE ÇOK YÖNLÜ ARAYIŞLAR* içinde, Ankara: BERİKAN YAYINEVİ, 69-99.